

12. rész

VAS MEGYEI LEVÉLTÁR

(rövidítve: **VaML**)

Cím: 9700 Szombathely, Hefele Menyhért u. 1.
Levélcím: 9701 Szombathely, Pf. 78.
Telefon: (+36) 94/313-265
Fax: (+36) 94/509-278
E-mail: leveltar@vaml.hu
Honlap: www.vaml.hu

Kutatóterem

Nyitvatartási rend: hétfő–csütörtök: 8.00–16.00; péntek: 9.30–13.30

Vas Megyei Levéltár Kőszegi Fióklevéltára

Cím: 9730 Kőszeg, Jurisics tér 2.
Levélcím: 9731 Kőszeg, Pf. 23.
Telefon: (+36) 94/563-155
Fax: (+36) 94/563-155
E-mail: imre.soreim@gmail.com

Kutatóterem

Nyitvatartási rend: hétfő–péntek: 8.00–15.30

A levéltár kutatótermeiben mikrofilm-leolvasók és gyorsmásoló berendezés használata is lehetséges.

A VAS MEGYEI LEVÉLTÁR RÖVID TÖRTÉNETE ÉS A LEVÉLTÁRI ANYAG ÁLTALÁNOS LEÍRÁSA

1950-ben a Vas megyei Közlevéltár Vas megye és Szombathely thj. város levéltarából jött létre. 1952-től Szombathelyi Állami Levéltár néven működött tovább. Ekkor kerültek egy intézménybe, a régi megyei levéltár épületébe a Vas megyében fennmaradt valamennyi város és község önkormányzatának iratanyaga, az állami területi, regionális szakszervek, intézmények, magán- és közegyesületek, valamint magánszemélyek iratai. A levéltár 1959 óta őrzi a Vasvár-Szombathelyi Káptalan hiteleshelyi jegyzőkönyveit és iratait. Az intézmény 1968 óta Vas Megyei Levéltár néven működik. Fenntartója a Vas Megyei Önkormányzat. 1972-ben Kőszegen fióklevéltár jött létre, amely Kőszeg város iratanyagát őrzi. A Vas Megyei Levéltár törzsanyagát Vas vármegye történeti levéltára adja. 1920-ig itt található az I. világháború utáni Párizs környéki béke (Trianon) döntéseként Ausztriához csatolt Felsőöri és Németújvári, ill. a nagyobb részben átkerül Kőszegi és a Jugoszláviához (Szlovénia) csatolt Muraszombati járás iratai is.

A levéltár iratanyaga 2008. december 31-én: 8985 ifm. (ebből 384 ifm. a Kőszegi Fióklevéltáré).

Vas megye levéltárának legértékesebb forrásai a 705 db (692 db) Mohács előtti középkori oklevél, továbbá a megyei közgyűlési jegyzőkönyvek, amelyek 1595-től 1849-ig folyamatosak. A közgyűlés anyaga mellett említést érdemelnek a 17. századtól fennmaradt úrbéri összeírások, a Mária Terézia-féle úrbérrendezés iratai, az országgyűlési követutasítások (18–19. század), a határjárások gyűjteménye és a királyi adománylevelek. Gazdaságtörténeti szempontból külön értéket képviselnek a megye adószedőjének iratai (17–19. század). A megyei törvényszék tisztiperes anyaga (1765–1767) a jobbágyok helyzetéről és mozgalmairól ad képet. Az egyházi szervek anyagából kiemelhetők a Vasvár–Szombathelyi Káptalan hiteleshelyi levéltárának jegyzőkönyvei és iratai (1543–1874). A városok és községek fondőcsoportjának egyik legjelentősebbike Kőszeg szabad királyi város feudális kori iratai (1529–1848). Jegyzőkönyvei 1572-től maradtak fenn folyamatosan. A titkos levéltár (három sorozat) a város régi kiváltságleveleit őrzi. A város feudális kori anyaga azért is különös érdeklődésre tarthat számot, mivel Kőszeg 1647-ig az alsó-ausztriai kormányhatóságokhoz és kamarához tartozott, és benne nem a magyar jog szerint igazgattak és ítéleztek. Nagy értékei a fióklevéltárnak a Kőszeg 1532-es ostromára vonatkozó iratok, valamint azok a városi számadások, amelyek a kőszegi kereskedők hazai és külföldi kapcsolataira is fényt vetnek.

Szombathely város jegyzőkönyvei az 1606-os esztendővel kezdődnek. A város közigazgatási iratanyaga a kapitalista korból teljesnek mondható, közgyűlési és annak bizottsági iratait azért is érdemes külön kiemelni, mert benne találjuk a dualizmus kori városfejlődés pénzügyi és gazdasági hátterét.

A levéltár anyagáról megjelent legfontosabb segédletek, kiadványok:

A Vas Megyei Levéltár fondjainak jegyzéke. Készítette: Felhő Ibolya et al., Budapest, 1969.

Kézírtos térképek a Vas Megyei Levéltárban. IX. Vas Megyei Levéltár. Szerk.: Muzsnai Lászlóné, Budapest, 1968.

Vas megye múltjából. Levéltári évkönyv 1. Szerk.: Horváth Ferenc. Szombathely, 1976.

Vas megye múltjából. Levéltári évkönyv 2. Szerk.: Horváth Ferenc. Szombathely, 1982.

Vas megye múltjából. Levéltári évkönyv 3. Szerk.: Kiss Mária. Szombathely, 1986.

Az élet megindulása és az újjáépítés kezdetei Vas megyében. 1945–48. Szerk.: Kiss Mária. Szombathely, 1988. (Vas megyei levéltári füzetek 1.)

Tóth Péter: Vas vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1. 1595–1600. Szombathely, 1989. (Vas megyei levéltári füzetek 2.)

Előadások Vas megye történetéről. Szerk.: Tilcsik György. Szombathely, 1990. (Vas megyei levéltári füzetek 3.)
 Fényes Elek: Vas vármegye mostani állapota statisztikai és geographiai tekintetben, 1836. Bev., jegyz.: Benczik Gyula, Mayer László. Szombathely, 1991. (Vas megyei levéltári füzetek 4.)
 Tóth Péter: Vas vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. 1601–1620, 1631–1641. Szombathely, 1992. (Vas megyei levéltári füzetek 5.)
 Előadások Vas megye történetéről 2. Szerk.: Tilcsik György. Szombathely, 1993. (Vas megyei levéltári füzetek 6.)
 Források a szombathelyi gettó történetéhez, 1944. április 15 – 1944. július 30. Öá.: Mayer László. Szombathely, 1994. (Vas megyei levéltári füzetek 7.)
 Kóta Péter: Középkori oklevelek Vas megyei levéltárakban. 1., Regeszták a vasvári káptalan levéltárának okleveleiről. Szombathely, 1997. (Vas megyei levéltári füzetek 8.)
 Előadások Vas megye történetéről. Szerk.: Tilcsik György. Szombathely, 2000. (Vas megyei levéltári füzetek 9.)
 Előadások Vas megye történetéről IV. Szerk.: Mayer László – Tilcsik György. Szombathely, 2004. (Archívum Comitatus Castriferrei 1.)
 Bariska István: A Szent Koronáért elzalogosított Nyugat-Magyarország, 1447–1647. Szombathely, 2007. (Archívum Comitatus Castriferrei 2.)
 Vas megye az első kataszteri felmérés térképein 1856–1860. Elektronikus dokumentum. Budapest, 2006.
 Források a Muravidék történetéhez 1–2. Szerk.: Mayer László – Molnár András. Szombathely–Zalaegerszeg, 2008.

IV. MEGYEI TÖRVÉNYHATÓSÁGOK, SZABAD KIRÁLYI VÁROSOK ÉS TÖRVÉNYHATÓSÁGI JOGÚ VÁROSOK

VAS VÁRMEGYE LEVÉLTÁRA

VaML IV. 1. Vas vármegye nemesi közgyűlésének iratai 1595–1786; 1790–1848. 118,6 ifm.

a–b) Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek 1595–1786, 1790–1848. 80,42 ifm.

Köz- és kisgyűlési iratok 1643–1786, 1790–1848.

c) Országgyűlési iratok 1708–1848. 7,43 ifm.

d) Nemességi iratok 1435–1848. 4,71 ifm.

e) Insurrectios iratok 1741, 1797–1839. 1,6 ifm.

f) Árvaügyek 1693–1848. 4,19 ifm.

g) Úrbéri iratok 1676–1848. 1,78 ifm.

h) Úrbéri összeírások 1766–1785. 1,85 ifm.

i) Katonatarásra vonatkozó iratok 1745–1845. 0,13 ifm.

j) Népszám-összeírások 1804–1832. 0,17 ifm.

m) Bírói parancsok (Acta mandatorum) 1351, 1614–1790. 0,86 ifm.

n) Adománylevelek (Donationes regiae 1401–1748. 0,07 ifm.

o) Bizonyítványok 1613–1810. 0,23 ifm.

p) Ellentmondások, tilalmazások 1595–1848. 1,07 ifm.

q) Meghatalmazások 1791–1848. 0,17 ifm.

r) Ügyvédvallások 1791–1848. 0,24 ifm.

s) Örökvallások 1364–1823. 0,05 ifm.

t) Végrendeletek 1618–1835. 0,16 ifm.

u) Világos örökösödések 1837–1848. 0,45 ifm.

v) Oszályos egyességek 1455–1833. 0,57 ifm.

z) Szerződések, egyességek 1380–1845. 0,31 ifm.

x) Cserelvelek (Cambiales) 1658–1806. 0,04 ifm.

y) Határjárások (Litterae metales) 1313–1848. 0,42 ifm.

aa) Szemléletek (Oculares revisiones) 1653–1817. 0,08 ifm.

bb) Záloglevelek (Pignoratitiae) 1486–1817. 0,2 ifm.

cc) Kötelezvények, adóslevelek 1622–1825. 0,15 ifm.

dd) Óvadékok (Cautionales) 1801–1843. 0,06 ifm.

ee) Engedmények, jótállások 1727–1838. 0,07 ifm.

- ff) Zár alatt volt javak 1808–1848. 0,2 ifm.*
gg) Előintések 1721–1848. 0,1 ifm.
hh) Törvényes intések 1595–1840. 1,72 ifm.
ii) Visszahelyeztetések 1806–1848. 3,81 ifm.
jj) Végrehajtások 1602–1845. 0,46 ifm.
kk) Tanúvallomások (polgári) 1631–1847. 3,32 ifm.
ll) Elegyes tárgyak 1642–1824. 0,09 ifm.
mm) Betáblázások 1729–1848. 1,21 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 1. A Vas vármegye nemesi közgyűlésének hatáskörébe tartozó ügyek teljességét felölelő 1848-ig tartó fond, lényegében tartalmazza a vármegye feudális képviseleti rendszerének és közigazgatásának iratanyagát. A jegyzőkönyvek a–b) közül hiányzik az 1621–1631, 1706–1712, 1794–1795, 1801–1802, 1805, 1806, 1824 és 1827. évek kötetei és az a füzet, amely az 1848. szeptember 18-i ülés határozatait tartalmazhatta. A tisztázott jegyzőkönyvek mellett megtalálhatók 19. századi fogalmazatok is. A névmutatók többnyire a jegyzőkönyvek végére kötöttek, de vannak különálló kötetekben is (1595–1620, 1845–1848, 1848–1849). A 17. század elejéig nemcsak az igazgatási ügyek, hanem a bírósági ülések (Sedria) anyagai is helyet kaptak. A protocollumokhoz szorosan kötődnek a köz- és kisgyűlési iratok. Ezek 1807-től viselik az évente újra kezdett jegyzőkönyvi folyószámokat. 17. századi anyaga hiányos, a későbbiekben több sorozat ill. különgyűjtemény felállításához csoportosították át iratokat a rendezéssel megbízott levéltárosok. Az országgyűlési iratok c) csak a 18. századtól maradtak fenn, a köz- és kisgyűlési iratokból kiemelt különgyűjteményként. Követutasítások 1722–1848; követjelentések 1790–1812; országgyűlési jegyzőkönyvek és „rományok” 1708–1848 közötti évekből található meg. Fontos állag a d) a nemességi iratokkal foglalkozó iratoké, amelyek a megye nemességének nyilvántartására és a vitás esetek, akár per útján való, eldöntése során jöttek létre. Ezek között található armálisok, amelyeket a Helytartótanács 1765. évi utasítása alapján gyűjtöttek össze a vármegyei levéltárakban. Vegyes iratai a különböző, főleg 19. század második felében végzett, kutatások során kiemelt, majd vissza nem helyezett iratokból és idesorolt családi hagyatékokból keletkeztek. Érdekes lehet abból a szempontból ez az irategyűttes, hogy a megyében több neve, ill. eredete alapján németnek tekinthető nemes család is szerepelt birtokosként (pl. Artner, Fűgh, Stettner stb.). Az 1741. évi összeírás mellett főként a francia forradalom napóleoni korszakában elrendelt nemesi felkelések iratai között található felsőbb helyekről érkezett utasítások, parancsnoki intézkedések, összeírások és számadások. A 19. század végén történeti kutatás során emelték ki a közgyűlési iratok közül. A vármegye nemesi származású árvái ügyeinek egy részét is a köz-, ill. a kisgyűlés intézte; egy bizottságot is kijelöltek ezek felügyeletére. Ennek feljegyzései és a közgyűlési iratokból kiemelt árvakkal kapcsolatos ellátási ügyek, összeírások és leiratok alkotják az f) állagot. Az úrbéri iratok g) előzményei a 17. századig nyúlnak vissza és egészen 1848-ig tartanak, törzsanyagát azonban a Mária Terézia királynő által elrendelt összeírásokhoz kapcsolódó helyszíni szemlék, az annak betartásáról szóló községi igazolások és az 1804 és 1811 között a Helytartótanács utasítása alapján vezetett úrbéri jegyzőkönyvek teszik ki. A közgyűlési iratokból először a 18. század végén alkottak különgyűjteményt. A jobbágyi terhek egységesítése érdekében hozott királynői rendelet végrehajtása során helységenként összegyűjtött (többségében 1767. évi és néhány 1807. évi) urbáriumok, a 9 pontokra adott feleletek, a robotra menet idejének megállapítása, az azt követő időszakban összeírt irtások és hegyvamos szőlők adatai található az úrbéri összeírások h) állagában. A katonatartásra vonatkozó i) állag irataiban rendeletek, utasítások, újoncállítási lajstromok és sorozási jegyzőkönyvek találhatóak. A népesség-összeírások j) állag iratanyagában a nem nemes lakosságból a Németújvári járás túlnyomóan német anyanyelvű községeinek (1804–1805), ill. a járások és részben a megye összesítőit (1804–1805, 1819–1832) tartalmazza. A vármegye törvénykezési ügyeiben keletkezett iratok közül kerültek ki: m) a királyi, kormányiszéki és felsőbbírószági mandátumok; n) a királyi birtokadományozásokra vonatkozó iratok, amelyeket a 18. században alakították ki a közgyűlési iratokból, elsősorban a Mandatum statutoriumokra adott káptalani válaszközből valamint a fond további állagai o)–mm).

Irodalom:

Balogh Gyula: Vasvármegye nemes családjai. Szombathely, 1884.

Balogh Gyula: Az 1809. évi insurrectio és a francia megszállás Vas megyében. Szombathely, 1885.

VaML IV. 2. Vas Vármegye Gazdálkodó Választmánya iratai 1818–1848 (1882). 1,06 ifm.

a) Jegyzőkönyvek 1838–1848 (1882). 0,22 ifm.

b) Iratok 1838–1842. 0,84 ifm.

A 19. század első felében létrehozott gazdasági választmány a pénztári kifizetéseket, a katonatartási ügyeket, útkarbantartásokat és a kerületi biztosok ügyeit intézte. Hiányzik az 1841. évi jegyzőkönyv.

VaML IV. 3. Vas Vármegye Árvaválasztmányának iratai 1791–1848. 0,97 ifm.

a) Jegyzőkönyvek 1791–1848. 0,11 ifm.

b) Iratok 1842–1848. 0,86 ifm.

A vármegyei közgyűlés által választott deputáció jegyzőkönyvei és az ülésekre beérkezett tiszti jelentéseket tartalmazó iratanyag. Az árvák betűrend szerint kereshetők vissza.

VaML IV. 4. Vas Vármegye Úrbéri Táblák Javítására Kiküldött Bizottság iratai 1786–1788. 0,63 ifm.

a) Iratok 1786–1788; 1819–1821. 0,01 ifm.

b) Javított táblák 1780. 0,62 ifm.

A Mária Terézia királynő által elrendelt úrbéri kötelezettségek összeírása során kitöltött táblázatok javított változatait – amelyeket sokat használtak – külön gyűjteménnyé alakították. A bizottság iratai: utasításokat, ügyvitel levelezések stb. időrendbe, a javított táblákat a községek betűrendjébe sorolták.

VaML IV. 5. Vas Vármegye Nemességvizsgáló Bizottságának iratai 1721–1813. 1,78 ifm.

A nemességet vizsgáló bizottság a megye szolgabíráit és esküdteit küldték ki tanúvallomásokat felvenni egyes vitás nemességi ügyben. Az iratanyag ezekből a jelentésekből, helytartótanácsi leiratokból ill. az időről időre végrehajtott összeírások névjegyzékeiből áll.

VaML IV. 6. Vas Vármegye Egészségügyi Választmányának iratai 1831–1832. 0,52 ifm.

Az 1831–1832. évi kolerajárvány egészségügyi megelőző és gyógyító munkálatainak irányítására létrehozott választmány jegyzőkönyveit és iratait rendezték e külön gyűjteménybe.

VaML IV. 7. Vas Vármegye Országhatárt Megállapító Bizottság iratai 1753–1840. 0,36 ifm.

A fond anyagát levéltári kutatások során elkülönített közgyűlési iratokból szerkesztették külön gyűjteménybe, a bizottság munkája során keletkezett, a határviták kivizsgálásakor készült térképekből és jegyzőkönyvekből.

VaML IV. 8. Vas Vármegye Szőlőhegyi Artikulusainak Kidolgozására Kiküldött Bizottságának iratai 1820. 0,05 ifm.

1820-ban a közgyűlés elhatározta, hogy a vármegye hegyközségeinek szabályzatait egységesítik. Ennek végrehajtására egy bizottságot küldtek ki, amely munkájának első lépéseként összegyűjtette a fellelhető, írásba foglalt artikulusokat. Tovább nem is jutottak, de ezáltal értékes, a 17. századtól

induló szőlőhegyi szabálygyűjtemény maradt fenn. Ezekből néhány német nyelvű is található, pl. Althemmer, Felsőcsatár stb.

VaML IV. 9. Vas vármegye II. József-kori közigazgatási iratai 1786–1790. 7,95 ifm.

A II. József uralkodása alatt végrehajtott közigazgatási reform ügykezelése különálló gyűjtemény kialakítását tette szükségessé. Az irattári jelzetekkel ellátott iratok I–XXII. kútfőbe soroltattak, a jelzet nélküliek a Miscellanea állagba nyertek beosztást.

VaML IV. 10. Vas vármegye alispánjának iratai 1786, 1789, 1813–1848. 1,13 ifm.

Lásd: BÉML IV. 4. Az alispáni jogkör és ehhez kapcsolódóan egyre inkább önállósuló hivatala elkülönülő iratkezelésével az 1810-es évek elejétől maradt fenn. Az eredetileg több sorozatból álló anyagot 1867 után egyesítették, újra jelzetelték és mutatózták. Az első alispánhoz utalt ügyek többségét mutatja a közigazgatási iratok, amely elsősorban az elnöki iratok közül került ki. Érdekes sorozat az 1848–1849. évi nyomtatott plakátok, hirdetések és röpiratoké, amelyeket a megye, ill. katonai szervek adtak ki. Az igazságszolgáltatással kapcsolatos, többnyire a 2. alispáni feladatkörbe tartozó iratok közül az 1840. évi XV. tc. által felállított Soproni Váltótörvényszék Vas vármegyei ügyeinek kétéves gyűjteménye alkot külön állagot. Az útlevelekérelmekre adott alispáni határozatok alkotják az utolsó állagot, amelyben feljegyezték a kérelmezőknek, az útlevelekre vezetett személyi adatait.

VaML IV. 11. Vas vármegye adószedőjének iratai 1720–1848. 12,16 ifm.

a) Országos összeírások 1720–1828. 2,22 ifm.

b) Dicalis összeírások, kivetések, rectificatiók és summázatok 1673–1844. 5,63 ifm.

c) Taxatio nobilium 1647–1812. 0,42 ifm.

d) Taxatio ignobilium 1740–1763. 0,13 ifm.

f) Adókezelési iratok, ellennyugtás könyvek 1731–1734. 0,25 ifm.

g) Adószámadások (vegyes) 1672–1848. 1,09 ifm.

h) Komisszáriusi számadások (francia sarc számadásai) 1807–1840. 0,58 ifm.

i) Nemesi számadások 1800–1848. 0,41 ifm.

j) Nemesi javak összeírásai 1834, 1844. 1,43 ifm.

Lásd: BaML IV. 6. A vármegye legfontosabb anyagi jellegű nyilvántartásait tartalmazó fond, melyben az uralkodó, ill. a Helytartótanács által elrendelt országos összeírások (1720, 1728, 1744, 1828) mellett, helyi felmérések, valamint konkrét adóbefizetések listái és elszámolásai is megtalálhatók az a) állagban. Forrásértékükben kiemelkedők az országos összeírások, amelyek településenként vették fel az ottani földek, polgárok, jobbágyok, zsellérek adóképességét. Ezek közül legrészletesebb, de nem legpontosabb az 1828. évi, amelyben az előzőektől eltérően nem az összeírók útvonalának megfelelően, hanem betűrendben vették fel a helységeket. A b) dikális összeírások is adókivetés céljából készültek, amelyeket járási és megyei szinten összegeztek. A nemesi adózókról szóló c) állag, a taxás nemesek, a d) a nem nemesekről szóló az inquilinusok és libertinusok járásonkénti összeírása. Az f) állag a befizetett adók után a községeknek adott ellennyugták nyilvántartása, amelyeket a szolgabírók a kötetben láttamoztattak. A vegyes adószámadások anyagában g) a megyei adószedők által tett számadásokat tartalmazzák. A hadibefizetések, de főleg a napóleoni háború során a franciák által a vármegyére kivetett, de át nem vett hadisarc sorsának alakulása követhető a h) állag irataiban, a járási komisszáriusok számadásai alapján. A nemesekre kivetett adók (insurrekciós, országgyűlési stb.) és a vármegyei ún. nemesi pénztár számadásait tartalmazza az i) állag. A „Nemesi javak összeírásai” a j) állag anyaga a nemesi adóképesség felderítésére végzett összeírásokat végrehajtó bizottság által, a szolgabírákkal és esküdtekkel készített listák és járási összesítéseiből áll.

VaML IV. 12. Vasvármegye Törvényszékének iratai 1807–1846. 74,38 ifm.

ab) Polgári törvényszéki ülés jegyzőkönyvek 1807–1846. 0,71 ifm.

Polgári törvénykezési iratok 1807–1848.

c) Polgári perek 1615–1848. 60,06 ifm.

d) Vegyes polgári perek 1788–1848. 0,78 ifm.

e) Házassági bontóperek 1785–1843. 0,09 ifm.

f) Folyamatból kiesett polgári perek 1800–1848. 0,15 ifm.

g) Csődtörvényszéki ülés jegyzőkönyvek 1842–1847. 0,04 ifm.

h) Csődtörvényszéki iratok és perek 1842–1847. 0,67 ifm.

i) Tiszti perek 1709–1846. 1,75 ifm.

jk) Fenyítő törvényszék ülés jegyzőkönyvei 1807–1847. 1,66 ifm.

Fenyítő törvényszék iratai 1807–1848.

l) Fenyítő perek, büntető perek 1702–1848. 3,79 ifm.

m) Úriszéki perek és vegyes úriszéki iratok 1632, 1675, 1721–1848. 4,68 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 1. A 19. századra a közigazgatás és a jogszolgáltatás a vármegyéken belül is egyre inkább elkülönült, az ítélezési ügyeket a közgyűlés tárgyköréből kivették, és a rendszerint a 2. alispán által vezetett, ide megválasztott táblabírák segítségével igénybe vevő törvényszék tárgyalta azokat. A törvényszéknek külön polgári és büntető tagozata volt, melyek külön jegyzőkönyvet vezettek, irataikat külön gyűjtötték. A 19. századi levéltári rendezések során a közgyűlési iratokból is ide irányítottak át egyes ügyeket. A fond anyagának nagyobb részét teszik ki a többnyire anyagi alapú polgári perek. Ennek kicsi, de érdekes része a házassági bontóperek állaga, amelyben a korszakra nem különösebben jellemző, az egyházmegyei szentszék által is helyben hagyott válások iratait gyűjtötték össze. A magyarországi polgári átalakulást jelző 1840. évi XXII. tc. által rendezett csődeljárások kapcsán a megyei törvényszékeken is létrehozták az illetékes bíróságokat. Az úriszéki perek és vegyes úriszéki iratok az uradalmi bíróságok ítéletei elleni fellebbezések szolgabírók és a törvényszék által végzett vizsgálataiból áll.

VaML IV. 13. Vas Vármegye II. József-kori Törvényszékének iratai 1787–1790. 1,36 ifm.

A II. József uralkodása alatt végrehajtott közigazgatási reformmal együtt végrehajtott törvénykezési változtatások is különálló gyűjtemény kialakítását tették szükségessé. Az ülésjegyzőkönyvek és ügyviteli iratok mellett megtalálhatók a folyamodások, tudósítások valamint az ülnökök „munkakönyvei”, azaz a rájuk osztott perekben végzett tevékenységüket adminisztráló kótetek is.

VaML IV. 14. Vas Vármegye Szolgabírói Bíróságainak iratai 1836–1847. 0,12 ifm.

A megyei szolgabírák által végzett szóbeli perek jegyzőkönyvei és iratai a Szombathelyi, Körmenyi és Vasvári járásból, melyek közül első kettőben található németek lakta települések.

VaML IV. 16. Torkos Jánosnak, az adózók ügyvédjének iratai 1798–1815. 0,13 ifm.

VaML IV. 17. Ügyvédek után maradt iratok. 2,32 ifm.

b) Fiath János felsőőri ügyvéd iratai 1678–1842. 0,39 ifm.

e) Kovács Antal szolgabíró (Kőszegi járás) iratai 1802–1846. 0,13 ifm.

A Vas vármegyei ügyvédek irathagyatékai közül e kettőnek működési körzete esett arra a vidékre, ahol túlnyomóan német nemzetiségűek laktak a 19. század első felében.

VaML IV. 101. Vas Vármegye Képviselői Választmányának iratai 1848. máj. 3. – dec. 14. 0,73 ifm.

ab) Jegyzőkönyvek 1848. máj. 3. – dec. 14. 0,5 ifm.

Iratok 1848. máj. 3 – dec. 14.

c) Meghatalmazások 1848. máj. 3. – dec. 14. Ld. IV. 1. q)

d) Előintések 1848. máj. 3. – dec. 14. Ld. IV. 1. gg)

e) Betáblázások 1848. máj. 3. – dec. 14. Ld. IV. 1. mm)

g) Újjoncozási iratok 1848. máj. 3. – dec. 14. 0,23 ifm.

Az új, polgári törvények alapján megválasztott vármegyei közgyűlés a képviselői választmány működése 1848. május 3-tól december közepéig, a megye osztrák megszállásáig tartott. Az ebben az időszakban végzett tevékenység iratai közül a jegyzőkönyvek, a hozzájuk tartozó iratok és az újjoncozás, a honvédsereg szervezéséhez szükséges személyi állomány összeállításával kapcsolatos dokumentumok kerültek ebbe a fondba. A többi, a korábbi ügyvitellel szervesen kapcsolódó állag anyagai azoknál maradtak.

VaML IV. 102. Vas Vármegye Központi Választmányának iratai 1848. 0,23 ifm.

Lásd: SL IV. B. 103. Az első népképviselői országgyűlésre megalkotott megyei választási körzetek Rum, Kiscell, Sárvár, Kőszeg, Felsőőr, Szombathely, Muraszombat közül utóbbi négy területén voltak nagyobb számban német nemzetiségű választók. Az iratanyag összeírásokat választási íveket tartalmaz, amelyek megadják a választásra jogosultak nevét, ill. azt, hogy milyen jupon (vagyon, nemesi stb.) kerülhettek a listára.

VaML IV. 103. Vas Vármegye Gazdálkodó Választmánya iratai; jegyzőkönyvek 1848.

Ld. IV. 2.

VaML IV. 104. Vas Vármegye Árvaválasztmányának iratai 1848.

a) Jegyzőkönyvek 1848.

b) Iratok 1848.

Ld. IV. 3.

VaML IV. 105. Vas vármegye alispánjának iratai 1848.

a) Jegyzőkönyvek 1848.

b) Proklamációk, rendeletek 1848.

Lásd: BéML IV. 104. és VaML IV. 10.

VaML IV. 106. Vas Vármegye Törvényszékének iratai 1848.

a) Polgári törvényszéki ülés jegyzőkönyvek 1848. Ld. IV. 12. a)

b) Polgári törvénykezési iratok 1848. Ld. IV. 12. b)

c) Polgári perek 1848. Ld. IV. 12. c)

d) Vegyes polgári perek 1848. Ld. IV. 12. d)

e) Csódtörvényszéki jegyzőkönyvek és iratok 1848. Ld. IV. 12. g)

f) Fenyítő törvényszék ülési jegyzőkönyvei 1848. Ld. IV. 12. j)

g) Fenyítő törvényszék törvénykezési iratai 1848. Ld. IV. 12. k)

h) Büntető perek 1848. Ld. IV. 12. l)

VaML IV. 151. Vas vármegye cs. kir. biztosának iratai 1849–1850. 0,75 ifm.

a) Beligazgatási jegyzőkönyv 1849–1850. 0,25 ifm.

b) Beligazgatási iratok 1849–1850. 0,5 ifm.

VaML IV. 153. Vas Vármegye Árvaválasztmányának iratai (1830) 1849–1850.

a) Jegyzőkönyvek 1849–1850.

b) Iratok 1849–1850.

c) Nem nemes árvák összeírása 1830–1850.

Ld. IV. 3.

VaML IV. 154. Vas vármegye alispánjának iratai 1849.

a) Elnöki iratok 1849.

b) Proklamációk, rendeletek 1849.

Lásd: BéML IV. 104 és VaML IV. 10.

VaML IV. 155. Vas vármegye adószedőjének iratai 1848–1850. 0,18 ifm.

a) Nemesi javak megadóztatása 1848–1850. Ld. IV. 11. j)

b, c) Hadiadó számadások 1849–1850. 0,13 ifm.

d) Adóösszeírások 1849. 0,05 ifm.

VaML IV. 156. Vas Vármegye Törvényszékének iratai 1840–1849. 0,58 ifm.

a) Polgári törvényszék ülésjegyzőkönyvei 1849. Ld. IV. 12. a)

b) Polgári törvényszék törvénykezési iratai 1849. Ld. IV. 12. b)

c) Polgári perek 1849. Ld. IV. 12. c)

d) Világos örökösödések iratai 1849. Ld. IV. 1. u)

e) Zár alatt volt javakat illető iratok 1849. Ld. IV. 1. ff)

f) Meghatalmazások 1849. 0,08 ifm.

g) Ügyvédvallások 1849. Ld. IV. 1. r)

h) Előintések 1849. Ld. IV. 1. gg)

k) Betáblázások iratai 1849–1850. Ld. IV. 1. mm)

l) Büntető törvényszék ülésjegyzőkönyvei 1849. Ld. IV. 1. j)

m) Büntető törvényszék törvénykezési iratai 1849–1850. Ld. IV. 1. h)

n) Büntető perek 1849–1850. Ld. IV. 1. i)

o) Megszűnt Kőszegi Kerületi Táblától átvett, be nem fejezett polgári perek iratai. 1840–1849. 0,5 ifm.

VaML IV. 157. Vas Vármegye Cs. Kir. Megyehatóság (Eisenburger k. k. Comitatsbehörde) 1850–1860. 36,02 ifm.

a) Elnöki iratok 1853–1859. 0,17 ifm.

b–c) Általános iratok 1850–1860. és Népszámlálási iratok 1850–1852. 35,85 ifm.

Lásd: BaML IV. 152. Az iratanyag a vármegye élére az uralkodó által kinevezett vezető, aki lényegében átvette az egykori megyegyűlés jogköreit és az egykori főispáni adminisztrátor szerepkörét, iratait tartalmazza. Az ügykezelés többnyire német nyelven folyt, kivételt csak a színmagyaroknak számító járásokkal, településekkel való levelezés jelentett. Az általános iratok

kütfős elrendezésűek, az iktatókönyvekben 1853-ig jelzettek, a továbbiakban az akták sorkönyvek alapján kereshetők vissza.

VaML IV. 158. Bach-kori árvaszámadások (jegyzőkönyvek) (1847) 1850–1855. 10,35 ifm.

Az árvaszámadásokba egyenetlen részletességű iratanyagok tartoznak. Jelentős a Felsőöri kerületből egységesen fennmaradtak, ugyanakkor található külön települési jegyzőkönyvek, pl. Oberdorf (Őrállás), Goberling (Góborfalva), töredékes és ép iktatók, mutatók.

VaML IV. 159. Vas Vármegye Cs. Kir. Számvevőség (k. k. Buchhalterei in Steinamanger) 1850–1860. 3,12 ifm.

A számvevőség saját működési iratai mellett jelentős az egyes községektől felülvizsgálatra és jóváhagyásra beérkezett számadások. Ezeket már eredetileg is járasonként gyűjtötték, betűrendes mutatókkal is ellátták a levéltárosok.

VaML IV. 160. Szombathelyi Cs. Kir. Megyetörvényszék (k. k. Comitatsgericht in Steinamanger) iratai 1850–1861. 49,01 ifm.

a) Ügyviteli, polgári és büntetőtörvénykezési tanácsülési közös jegyzőkönyvek 1850–1853. 0,82 ifm.

b) Ügyviteli iratok 1850–1853. 4,18 ifm.

c) Polgári törvényszéki (P) törvénykezési iratok és perek 1850–1853. 1,2 ifm.

d) Büntető törvényszéki (B. törvénykezési iratok és perek 1850–1853. 1,54 ifm.

e) Csődiratok 1850–1853. 0,16 ifm.

f) Örökvallások (jegyzőkönyvek és iratok) 1850–1853. 0,98 ifm.

g–h) Polgári törvényszéki ügyviteli jegyzőkönyvek (1847) 1853–1860 (1861). és Polgári törvénykezési iratok és perek 1853–1860. 14,06 ifm.

i) Váltótörvényszéki jegyzőkönyvek 1853–1858. 0,05 ifm.

j) Büntető törvénykezési ügyviteli jegyzőkönyvek 1853–1858. 0,37 ifm.

k) Büntető törvénykezési iratok és perek 1853–1860. 21,12 ifm.

l) Betáblázások iratai 1850–1860. 3,1 ifm.

m) Urbéri törvényszék iratai 1856–1860. 1,43 ifm.

A reformkor végére Magyarországon is meghonosodott új bírósági gyakorlatnak megfelelően itt is elkülönültek a különböző ítélkezési ágak (polgári-, büntető-, váltótörvényszéki perek). A jegyzőkönyvekben ezek azonban még nem váltak szét, sőt egy kötetbe kerültek a bíróságot illető ügyviteli tárgyakkal is. Az időszak átmeneti jellegét mutatja, hogy szerepelnek benne a feudális járulékok és az egykori jobbágytelkek ingatlanainak megváltását rendező urbéri bíróság anyagai, amiben megtalálhatók az egyes befejezett perekben meghatározott kárpótlások táblái a Felsőöri, Németújvári, Szentgotthárdi és Szombathelyi járásokból.

VaML IV. 161. Szombathelyi Cs. Kir. Megyetörvényszék (k. k. Comitatsgericht in Steinamanger) Társasbírósági Osztályának iratai 1851–1854. 1,21 ifm.

A Bach-kor első időszakában, a katonai felügyeletű közigazgatásban játszottak szerepet a társas bíróságok, amelyek nevüket az ítéleteket meghozó bírói tanácsról vették. Peres ügyeit önállóan is ellátta egy ilyen első folyamodású bíróság. Az anyagban törvényszéki jegyzőkönyvek nem, csak iratok találhatóak, amelyek kutatását iktató és lajstrom segíti.

VaML IV. 162. Szombathelyi Cs. Kir. Álladalmi Ügyészség (k. k. Staatsanwaltschaft in Steinamanger) iratai 1850–1860. 4,08 ifm.

A neoabszolutizmus idején már 1850-ben bevezetett osztrák típusú igazságszolgáltatási szervezet egyik legfontosabb újdonsága volt Magyarországon az ügyészség, amelyet teljesen elkülönítettek a törvényszékektől. Ennek, az elsősorban az állam érdekeit képviselő tagja volt megyei szinten az ügyész. Jegyzőkönyvet csak az első két évben vezettek, a fond nagy része, négy római számmal jelölt kútfőbe osztott. Az 1861-ben bekövetkezhetett alkotmányos változások kapcsán szüntették meg működésüket.

VaML IV. 166. Körmentdi Cs. Kir. Járási Főbiztosi Hivatal iratai (k. k. Bezirkskomissariat in Körmentdi) 1849–1860. 12,3 ifm.

a) Elnöki iratok 1851–1854. 1,19 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1849–1854. 10,9 ifm.

c) Kihágási iratok 1859–1860. 0,21 ifm.

Az 1850 után végrehajtott közigazgatási és igazságszolgáltatási átalakítások hatással voltak a Vas vármegyei járási beosztásra is. A korábbinál több igazgatási egységet hoztak létre, közöttük olyanokat is, amelyeknek sem előzménye és – ahogy később kiderült – utóélete sem volt. A német anyanyelvűek által többségében lakott területeken is kialakítottak ilyeneket. Pinkafő még szerepelt székhelyként a későbbiekben is a megyei közigazgatásban, de Németszentmihály csak egy villanásnyi, alig ötéves lehetőséget kapott. Ezekon kívül a német anyanyelvűek által többségében lakott települések a Körmentdi, a Kőszegi, a Muraszombati, a Nemetújvári, a Szentgotthárdi és a Szombathelyi járásban feküdtek.

A Bach-korszak igazgatása teljesen központosított lévén az irattárazást is pontosan szabályozták. Ennek megfelelően az egyes járási szintű közigazgatási egységek (főbiztosi hivatalok, szolgabíróságok) iratanyagaiban is árnyalatnyi eltérések lehetségesek csak. Az elnöki (praesidealis), főleg a hivatal működésével-működtetésével kapcsolatos, ill. kiemelt jelentőségű ügyeket tartalmazó iratok mellett, a tényleges feladatkört lefedő ügyeket a közigazgatási iratok névvel látták el. Kutathatóságukat jelentősen nehezíti, hogy amíg az iktatókönyvek nagy részben megmaradtak, addig a betűrendes mutatókönyvek nagyon hiányosak.

VaML IV. 167. Körmentdi Cs. Kir. II. Oszt. Járásbíróság iratai (k. k. Bezirksgericht in Körmentdi) 1849–1854. 16,09 ifm.

a) Polgári törvénykezési iratok és perek 1849–1854. 13,7 ifm.

b) Büntető törvénykezési iratok és perek 1849–1854. 2,36 ifm.

c) Telekjegyzőkönyvek 1851. 0,03 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 201. Az 1854-ig önállóan működő járásbíróságok ugyanolyan szigorúan centralizáltan működtek, mint a közigazgatással foglalkozó hivatalok, ezek iratanyagának kezelésében szintén csak minimális lehetett az eltérés. A polgári és büntető ügyek mellett a harmadik állagban, is novum található, a volt helyhatósági telekkönyvezés helyett belépő államilag felügyelt központosított nyilvántartás.

VaML IV. 168. Kőszegi Cs. Kir. Járási Főbiztosi Hivatal iratai (k. k. Bezirkskomissariat in Güns) 1849–1854. 13,29 ifm.

a) Elnöki iratok 1849–1854. 1,22 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1849–1854. 12,07 ifm.

VaML IV. 169. Kőszegi Cs. Kir. I. Oszt. Járásbíróság iratai (k. k. Bezirks-Collegialgericht in Güns) 1850–1854. 11,29 ifm.

a) Polgári törvénykezési iratok és perek 1850–1854. 8,55 ifm.

b) Büntető törvénykezési iratok és perek 1850–1854. 2,74 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 201. Az új bírósági szervezet kialakításakor Magyarország néhány jelentősebb múlttal rendelkező települése, így Vas megyében a korábbi szabad királyi város Kőszeg és Németújvár is, I. osztályú járásbíróságot kapott, ahol az 500 forintnál magasabb értéket érintő polgári és büntető ügyeket tárgyalhatták és több járás területére is kiterjedt hatáskörük. Ennek megfelelően ebből a körzetből delegálták a bírókat az ítélőtanácsokba, amelyek legalább három tagból kellett álljanak.

Ld. még: V. 52. Kőszeg Város Társasbíróságának iratai 1850–1862.

VaML IV. 170. Kőszegi Cs. Kir. Álladalmi Ügyészi Hivatal iratai (k. k. Stattsanwaltschaft in Güns) 1849–1854. 0,31 ifm.

Lásd: BFL IV. 1013. Vas vármegyében Kőszegen és Németújváron működött magasabb szintű, lényegesen nagyobb önállósággal rendelkező, vagyis I. osztályú járásbíróság, így ezen a két helyen telepítettek melléjük ügyészséget, amelynek vezetője alügyészi rangban vezette hivatalát. A kőszegi és a németújvári is, ahogy irataik mennyisége mutatja, tényleges munkát csak csekély mértékben végzett. Iratanyagának jelentős részét az iktató-mutató füzetek teszik ki.

VaML IV. 171. Muraszombati Cs. Kir. Járási Főbiztosi Hivatal iratai (k. k. Bezirkskomissariat in Murai Szombath) 1849–1854. 9,32 ifm.

a) Elnöki iratok 1852–1854. 1,12 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1849–1854. 8,2 ifm.

A Muraszombati járás túlnyomó részben szlovénok – a korban őket vendeknek v. vendustótoknak nevezték – lakta vidék volt. Az északnyugati részen azonban szép számmal éltek német anyanyelvűek is, nem csak kisebbségben, de olyan községekben is, ahol túlnyomó többséget alkottak. Az 1910-ben végzett népszámlálás szerint ezek a következők voltak: Dióslak (Nuszkova, ma Nuskova) 11%; Gedóudvar (Gnitzenhof, ma Ocinje) 99%; Határfalva (Sinnersdorf, ma Kramarovci) 85%; Hegyszoros (Szottina, ma Sotina) 23%; Kismáriahavas (Füxlinc, ma Fikšinci) 98%; Kuzma (Kuzma, ma Kuzma) 10%; Muraszombat (Olsnitz, ma Murska Sobota) 5%; Seregháza (Szerdica, ma Serdica) 55%; Szarvaslak (Rogasóc, ma Rogašovci) 7%; Vashidegkút (Hidegkút, ma Cankova) 6%; Vízlendva (Szentgyörgy v. Tótszentgyörgy, ma Sveti Jurij) 5%. Ma valamennyi település Szlovéniához tartozik.

A Muraszombati járás különböző korszakokban fellelhető iratait a továbbiakban ezért vesszük fel, de ezt külön már nem indokoljuk.

VaML IV. 172. Muraszombati Cs. Kir. II. Oszt. Járásbíróság iratai (k. k. Bezirksgericht in Murai Szombath) 1849–1854. 11,29 ifm.

a) Polgári törvénykezési iratok és perek 1849–1854. 9,46 ifm.

b) Büntető törvénykezési iratok és perek 1850–1854. 1,76 ifm.

c) Telekjegyzőkönyvek 1851. 0,07 ifm.

VaML IV. 173. Németszentmihályi Cs. Kir. Járási Főbiztosi Hivatal iratai (k. k. Bezirkskomissariat in Gross Petersdorf) 1849–1854. 2,06 ifm.

a) Elnöki iratok 1851–1854. 0,14 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1849–1854. 1,92 ifm.

A Németszentmihály (később Nagyszentmihály, ma: Grosspetersdorf, Ausztria) székhelyű „járás” mindössze 1849 és 1854 között állt fenn. Feltehetően a szinte teljesen német anyanyelvű terület közepére szerettek volna egy önálló székhelyet kreálni. Kis jelentőségét mutatja, hogy járásbírószágot nem is szerveztek mellé. 1854-től településeit és ügykörét a Felsőőri járásba sorolták. Az iratokat korábban együtt is kezelték, szétválasztásukra a levéltári fondrendszer Vas megyei kialakításakor került sor.

VaML IV. 174. Németújvári Cs. Kir. Járási Főbiztosi Hivatal iratai (Bezirkskomissariat in Güssing) 1849–1854. 13,94 ifm.

a) Elnöki iratok 1853–1854. 1,15 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1849–1854. 12,79 ifm.

VaML IV. 175. Németújvári Cs. Kir. I. Oszt. Járásbírószágot mint Társasbírószágot iratai (k. k. Bezirks-Collegialgericht in Güssing) 1850–1854. 16,34 ifm.

a) Elnöki iratok 1854. 0,03 ifm.

b) Polgári törvénykezési iratok és perek 1850–1854. 14,87 ifm.

c) Büntető törvénykezési iratok és perek 1851–1854. 1,42 ifm.

d) Telekkönyvi iratok 1852. 0,02 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 201.

VaML IV. 176. Németújvári Cs. Kir. Álladalmi Ügyészi Hivatal iratai (k. k. Staatsanwaltschaft in Güssing) 1851–1854. 0,43 ifm.

VaML IV. 177. Pinkafői Cs. Kir. Járási Főbiztosi Hivatal iratai (k. k. Bezirkskomissariat in Pinkafeld) 1849–1854. 15,3 ifm.

a) Elnöki iratok 1851–1854. 1,15 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1849–1854. 14,15 ifm.

Az önálló Pinkafői járás is csak a Bach-kornak ebben az első időszakában létezett. Mind főbiztosi hivatalának, mind járásbírószágotának ügyköre a Felsőőri Vegyes Szolgabírói Hivatal felügyelete alá került 1854-től. Az iratokat korábban együtt is kezelték, szétválasztásukra a levéltári fondrendszer Vas megyei kialakításakor került sor.

VaML IV. 178. Pinkafői Cs. Kir. II. Oszt. Járásbírószágot iratai (k. k. Bezirksgericht in Pinkafeld) 1849–1854. 17,79 ifm.

a) Polgári törvénykezési iratok és perek 1849–1854. 15,84 ifm.

b) Büntető törvénykezési iratok és perek 1850–1854. 1,75 ifm.

c) Telekkönyvi iratok 1851, 1852. 0,2 ifm.

VaML IV. 181. Szentgotthárdi Cs. Kir. Járási Főbiztosi Hivatal (k. k. Bezirkskomissariat in Szentgotthárd) 1850–1854. 14,87 ifm.

a) Elnöki iratok 1852–1854. 0,79 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1850–1854. 14,08 ifm.

VaML IV. 182. Szombathelyi Cs. Kir. Járási Főbiztosi Hivatal (k. k. Bezirkskomissariat in Steinamanger) 1850–1854. 15,33 ifm.

- a) *Elnöki iratok 1851–1854. 1,3 ifm.*
- b) *Közigazgatási iratok 1850–1854. 14,03 ifm.*

VaML IV. 183. Szombathelyi Cs. Kir. II. Oszt. Járásbíróság (k. k. Bezirksgericht in Steinamanger) 1850–1854. 17,02 ifm.

- a) *Polgári törvénykezési iratok és perek 1850–1854. 14,52 ifm.*
- b) *Büntető törvénykezési iratok és perek 1850–1854. 2,5 ifm.*

VaML IV. 185. A Felsőöri Cs. Kir. Vegyes Szolgabíróság (k. k. Stuhlrichteramt in Oberwart) iratai 1854–1860. 0,56 ifm.

- a) *Elnöki iratok 1854–1860. Ld.: IV. 177. a)*
- b) *Közigazgatási iratok 1854–1860. Ld.: IV. 177. b)*
- c) *Kihágási iratok 1859–1860. 0,56 ifm.*
- d) *Polgári törvénykezési iratok 1854–1860. Ld.: IV. 178. a)*
- e) *Büntető törvénykezési iratok és perek 1854–1860. Ld.: IV. 178. b)*

Lásd: BKMÖL IV. 202. Az olmützi alkotmány szellemében végrehajtott igazságszolgáltatási reform nem válhatott tartóssá, ugyanis a két elkülönített hivatal fenntartása nagyon sokba került. Takarékosági okokból ezért 1854-től lényegében visszatértek az 1848 előtti időszakhoz. Újra szolgabírónak nevezték a járások élén álló, a közigazgatást irányító és a kisebb jelentőségű ügyekben ítélkező, többnyire jogi végzettséggel rendelkező vezetőt. A hivatal éppen e kettős funkciója miatt kapta a vegyes elnevezést. Irattározásukban egyesítették a korábbi főbiztosi hivatalok és a járásbíróságok korábban alkalmazott rendszereit.

VaML IV. 187. Körömdi Cs. Kir. Vegyes Szolgabíróság (k. k. Stuhlrichteramt in Körömd) iratai 1854–1860.

- a) *Elnöki iratok 1854–1860.*
- b) *Közigazgatási iratok 1854–1860.*
- c) *Kihágási iratok 1859–1860.*
- d) *Katonaállítási iratok 1856.*
- e) *Polgári törvénykezési iratok 1854–1860.*
- f) *Büntető törvénykezési iratok és perek 1854–1860.*

Ld. IV. 166.

VaML IV. 188. Kőszegi Cs. Kir. Politikai Szolgabíróság iratai (k. k. politisches Stuhlrichteramt in Güns) 1854–1860.

- a) *Elnöki iratok 1854–1860.*
- b) *Közigazgatási iratok 1854–1860.*

Ld. IV. 168.

Az 1854-ben végrehajtott igazgatási változtatás során megyénként néhány helyen, Vas vármegyében Kőszegen és Szombathelyen különálló maradt a közigazgatás és a bírászkodás. Ennek közigazgatási része volt az úgynevezett politikai szolgabíróság intézménye. Ügyvitele lényegében megegyezett a korábbi biztosi rendszerben használtakkal.

VaML IV. 189. Kőszegi Cs. Kir. Járásbíróság (k. k. Bezirksgericht in Güns) iratai 1854–1860. 0,03 ifm.

- a) *Polgári és törvénykezési iratok és perek 1854–1860.*

- b) Büntető és törvénykezési iratok és perek 1854–1860.*
- c) Telekkönyvi jegyzőkönyvek 1851–1859. 0,03 ifm.*

VaML IV. 190. Muraszombati Cs. Kir. Vegyes Szolgabíróság (k. k. Stuhlrichteramt in Olsnitz) iratai 1854–1860. 0,2 ifm.

- a) Elnöki iratok 1854–1860.*
- b) Közigazgatási iratok 1854–1860.*
- c) Kihágási iratok 1858–1860. 0,2 ifm.*
- d–e) Árvaügyek 1854–1860.*
- Úrbéri ügyek 1856–1860. Ld.: IV. 171. b)*
- f) Polgári törvénykezési iratok és perek 1854–1860.*
- g) Büntető törvénykezési iratok és perek 1854–1860.*

Ld. IV. 171.

VaML IV. 191. Németújvári Cs. Kir. Vegyes Szolgabíróság (k. k. Stuhlrichteramt in Güssing, iratai 1854–1860. 0,24 ifm.

- a) Elnöki iratok 1854–1860.*
- b) Közigazgatási iratok 1854–1860.*
- c) Kihágási iratok 1858–1860. 0,24 ifm.*
- d) Polgári törvénykezési iratok és perek 1858–1860.*
- e) Büntető törvénykezési iratok és perek 1854–1860.*

Ld. IV. 174.

VaML IV. 193. Szentgotthárdi Cs. Kir. Vegyes Szolgabíróság (k. k. Stuhlrichteramt in St. Gotthard, iratai 1854–1860. 16,76 ifm.

- a) Elnöki iratok 1854–1860.*
- b) Közigazgatási iratok 1854–1860.*
- c) Kihágási iratok 1856–1859. 0,56 ifm.*
- d) Polgári törvénykezési iratok és perek 1854–1860. 10,9 ifm.*
- e) Büntető törvénykezési iratok és perek 1854–1860. 5,3 ifm.*

Ld. IV. 181.

VaML IV. 194. Szombathelyi Cs. Kir. Politikai Szolgabíróság (k. k. politisches Stuhlrichteramt in Steinamanger) iratai 1854–1860. 0,66 ifm.

- a) Elnöki iratok 1854–1860.*
- b) Közigazgatási iratok 1854–1860.*
- c) Kihágási iratok 1858–1860. 0,66 ifm.*

Ld. IV. 182.

VaML IV. 195. Szombathelyi Cs. Kir. Városlag Kiküldött Bíróság k. k. Städtisch-delegiertes Bezirksgericht in Steinamanger) iratai 1854–1861. 2,11 ifm.

- a) Elnöki iratok 1854–1861. 0,05 ifm.*
- b) Polgári törvénykezési iratok és perek 1854–1860.*
- c) Büntető törvénykezési iratok és perek 1854–1860.*
- d) Telekkönyvi iratok és okmányok 1853–1856. 2,06 ifm.*

1854-ben, szintén az államkincstári takarékoság jegyében alkották meg a megyei törvényszéki székhelyen működő járásbíróságokat, ahol a törvényszékek egyik bírāja kiküldöttként (delegáltként) járt el az oda tartozó ügyekben.

VaML IV. 197. Vas Vármegye Építési Igazgatóságának iratai (Comitats Baudirection) 1850–1860. 0,3 ifm.

A megyében folyó, elsősorban közérdekű építkezések – pl. közutak, hidak, megyei és állami középületek – építése, felújítása és karbantartása felügyeletére és kivitelezésének irányítására létrehozott hivatal iratai közül csak a segédletek egy része marad fenn. Kutatni lehet a hat iktatókönyvben (1854–1860) és a két betűrendes mutatóban (1850, 1860).

VaML IV. 251. Vas vármegye főispáni helytartójának iratai (1860) 1861–1867. 5,48 ifm.

a) Elnöki iratok 1861–1867. 5,36 ifm.

b) Általános iratok 1861–1867. 0,12 ifm.

Lásd: BaML IV. 252. A rövid alkotmányos időszakot követő úgynevezett provizórium idejéből származó hivatal irategyüttesében a megye élére az uralkodó által kinevezett főispáni helytartóhoz beérkezett felsőbb utasítások, s az általa beosztottjainak adott utasítások találhatóak. Az elnöki iratokban a kiemelt jelentőségű ügyek, az igazságszolgáltatási és közigazgatási szervezet létrehozása, a hivatalnokok kinevezései, a vármegye pénzügyeivel kapcsolatos iratok találhatóak. Itt nyertek elhelyezést – elkülönítetlenül – Kőszeg szabad királyi város királyi biztosának iratai is, mert 1861 végétől a főispáni helytartó egyúttal ezt a hivatalt is betöltötte. Az általános iratok között főleg a szolgabíróktól bekért jelentések, összeírások kaptak helyet. A kiegyezéssel szűnt meg a főispáni helytartói tisztség és vele együtt vármegyei hivatala is.

VaML IV. 252. Vas Vármegye Bizottmányának iratai 1860-1865. 0,7 ifm.

A kis mennyiségű anyag elsősorban a bizottmány jegyzőkönyveit, főleg az 1861. évi ülések anyagát tartalmazza.

VaML IV. 253. Vas Vármegye Középponti Választmányának iratai 1861, 1865. 1,02 ifm.

Lásd: SL IV. B. 254 és 255. Az 1848. évi törvények alapján tartott 1861. és 1865. évi országgyűlési választások felügyeletére létrehozott választmányhoz kapcsolódó iratok, a választmány jegyzőkönyveit, hivatalos levelezéseit, a választásra jogosultak összeírásait, a választási névjegyzékeket és jegyzőkönyveket őrzi. Különösen értékes anyag a német anyanyelvi területek választókerületei – Kőszeg, Felsőőr, Németújvár, Szombathely, Szentgotthárd, Muraszombat – választásra jogosult lakosainak adatai, jogosultságuk alapjai, ill. a nyílt listás szavazások jegyzőkönyvei.

VaML IV. 256. Vas vármegye alispánjának iratai 1861–1871. 10,26 ifm.

a) Elnöki iratok 1861–1871. 0,13 ifm.

b–d) Közigazgatási iratok 1861–1871. 10 ifm.

Déli Vaspálya iratai 1866.

Kérvények megyei szolgálatokért 1861, 1867.

e) Úrbéri bírósági iratok 1862–1871. 0,13 ifm.

Lásd: BéML IV. 256. A vármegye két alispánja hivatalának irataiból, a szokásos ügyvitel mellett két, a kor nagy jelentőségű folyamatának, a vasútépítésnek és az úrbéri rendezésnek anyagát külön kezelték. Az itt épített első vasútvonal a Sopront Nagykanizsával összekötő pálya meghatározó

volt a megye és különösen Szombathely és vonzáskörzete gazdasági életében. A csak segédkönyvek szintjén létező úrbéri bírósági iratok bepillantást engednek az úrbéri rendezés körüli bonyodalmakba, az olyan vitás kérdésekbe, amelyeket csak peres úton lehetett rendezni.

VaML IV. 257. Vas Vármegye Nemessége Vagyonát Kezelő Választmány iratai 1861–1871.

ab) ülésjegyzőkönyvek 1861–1871.

iratok 1861–1871.

Ld. V. 403. d)

A V. 11. i) állagban ismertetett nemesi pénztár kezelésére külön választmányt hozott létre a megyei bizottmány, amelynek feladata az immár kvázi alapként működő összeg felügyelete, kölcsönzés útján való gyarapítása és a felhasználásáról – segélyek, a nemességet kollektíven illető kifizetések – való döntés volt.

VaML IV. 259. Vas Vármegye Számvevőségének iratai 1861–1871.

a) Árvavagyon nyilvántartások és változásai főkönyvei 1861–1871. Ld.: IV. 411. c)

b) Községi gyámok számadásai 1861–1871. Ld.: IV. 411. d)

Lásd: BKMÖL IV. 404. Az árvaügyek felügyelete 1861 után a kevés – 1848 előttihez viszonyítottan változtatott – igazgatási terület közé tartozott. A korábbi összetett és bonyolult rendszer helyett részben egyesítették, részben megosztották a feladatokat. A korábban helyileg és szervezetenként elkülönült nemesi és nem nemesi ügykezelést egyesítették a megye fennhatósága alatt, ugyanakkor szétválasztották a jogi és a pénzügyi felügyeletet. A vármegyei számvevőség munkája, korábbi feladatkörével ellentétben, ebben az időszakban az árvaszék feladatkörének egy részére, az árvák vagyonának felügyeletére és a gyámok számadásainak felülvizsgálatára terjedt ki.

VaML IV. 260. Vas Vármegye Árvatörvényszékének iratai 1861–1871. Ld.: IV. 407.

A köznyelvben árvaszéknek nevezett hivatal ténylegesen 1872-ben jött létre, addig a megyei törvényszék ülnökei látták el ideiglenesen, egymást váltva a feladatot. A két bíróval kialakított új törvényszék ítélkezett a gyámok és a gondnokok vitás ügyeiben, gyámokat és gondnokokat rendelt ki, azok munkájának törvényességét felügyelte. Elbírált a törvényesítéseket és az örökbefogadásokat.

VaML IV. 261. Vas Vármegye Törvényszékének iratai 1861–1871. 36,85 ifm.

a) Polgári törvényszéki ülésjegyzőkönyvek 1862, 1870. 0,9 ifm.

b–c) Polgári törvénykezési iratok, és perek, csődiratok (1860) 1861–1871. 25,37 ifm.

d–e) Büntető törvényszéki ülésjegyzőkönyvek, iratok és perek 1861–1871. 10,58 ifm.

Az 1861-ben, a Bach-korszak előtti rendszerben, 8–8 polgári és büntető ülnökkel (13 és 8 póttaggal) létrehozott törvényszék működése csak az alkotmányos időszak végéig tartott. 1862 elejére alakította ki a főispáni helytartó az 1854 és 1860 közöttihez hasonló 10 bírós szervezetet, amelyben szervezetenként nem különültek el a kétféle ügykör perei. Ez természetesen csak a kiegyezésig működött, amikor, 1861-hez hasonlóan a régi rendszerben, a megyegyűlés által választott ülnökök látták el a bírói feladatokat.

VaML IV. 262. Vas Vármegye Törvényszéke Telekkönyvi Hivatalának iratai 1860–1871. 81,74 ifm.

VaML IV. 267. Körmen di já rás Körmen di kerülete főszolgabírójának iratai 1861–1867. 4,21 ifm.

a) Elnöki iratok 1862–1867. 0,12 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1861–1867. 1,76 ifm.

c) Újjoncállítási iratok 1861–1867. 1,82 ifm.

d) Polgári peres iratok 1861–1867. 0,51 ifm.

A Bach-korszakot felváltó rövid alkotmányos időszak az 1848 előtti közigazgatási és igazságszolgáltatási hagyományokhoz való visszatérés jegyében Vas vármegyében is megszüntette a Bach-korban kialakított járási beosztást és visszaállította a korábbi rendszert. A járá sok, amelyek élén főszolgabíró állt, alszolgabírók vezette kerületekre bontottan működtek. A németek lakta községek zömében a Kőszegi és a Németújvári járásba kerültek, de a Körmen di, a Szombathelyi és a Muraszombati járás (Ld. V. 171.) egyes kerületeiben is voltak. Mivel a régi rendnek megfelelően az elsőfokú bíraskodás is visszakerült a szolgabírók jogkörébe, az iratanyagok tartalmaznak polgári és büntető peres ügyeket is. A provizórium idején ez a szerkezet nem változott, csak a választott tisztviselők helyett kinevezett hivatalnokokkal töltötte be a posztokat a főispáni helytartó, akiket a rendszer bukásával, 1867-ben váltottak le. Annyiban ugyanakkor hasonló volt az 1861 utáni éra a neoabszolutisztikus idős zakkal, hogy szigorúan felülről irányított lévén a királyi biztos az adminisztrációt és az irattárazás egységességét pedánsan végeztette. Ennek megfelelően minden járásban és kerületben pontosan vezették az iktató és mutatókönyveket, amelyek a mai kutatók munkáját is könnyítik.

VaML IV. 270. Körmen di já rás Pornói kerülete alszolgabírójának iratai 1861–1867. 1,79 ifm.

a) Közigazgatási iratok. (Üres állag.)

b) Újjoncállítási iratok 1863–1867. 0,6 ifm.

c) Polgári peres iratok 1861–1867. 1,05 ifm.

d) Büntető peres iratok 1865–1867. 0,14 ifm.

A korábbi Körmen di járáshoz viszonyítva kibővített területű közigazgatási egységben megtalálhatók azok a Pornó-patak menti települések, amelyeknek lakói részben vagy többségükben német anyanyelvűek voltak.

VaML IV. 271. Kőszegi já rás Kőszegi kerülete főszolgabírójának iratai 1861–1867. 5,71 ifm.

a) Elnöki iratok 1862–1867. 0,26 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1861–1867. 3,47 ifm.

c) újjoncállítási iratok 1861–1867. 1,85 ifm.

d) polgári peres iratok 1861–1867. 0,13 ifm.

VaML IV. 272. Kőszegi já rás Felsőőri kerülete alszolgabírójának iratai 1861–1867. 5,68 ifm.

a) Elnöki iratok 1861–1867. 0,13 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1861–1867. 2,64 ifm.

c) Polgári peres iratok 1862–1867. 2,77 ifm.

VaML IV. 273. Kőszegi já rás Pinkafői kerülete alszolgabírójának iratai 1861–1867. 5,93 ifm.

a) Elnöki iratok 1861–1866. 0,25 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1861–1867. 2,6 ifm.

c) Újjoncállítási iratok 1862–1867. 2,45 ifm.

d) Polgári peres iratok 1861–1867. 0,63 ifm.

VaML IV. 274. Kőszegi járás Rohonci kerülete alszolgabírójának iratai 1861–1867. 4,15 ifm.

- a) Elnöki iratok 1862–1867. 0,13 ifm.*
- b) Közigazgatási iratok 1861–1867. 2,39 ifm.*
- c) Újjoncállítási iratok 1861–1867. 1,51 ifm.*
- d) Polgári peres iratok 1861–1867. 0,12 ifm.*

VaML IV. 275. Németújvári járás Németújvári kerülete főszolgabírójának iratai 1861–1867. 5,5 ifm.

- a) Elnöki iratok 1862–1867. 0,26 ifm.*
- b) Közigazgatási iratok 1861–1867. 2,61 ifm.*
- c) Újjoncállítási iratok 1865–1867. 2,1 ifm.*
- d) Polgári peres iratok 1864–1867. 0,53 ifm.*

VaML IV. 276. Németújvári járás Füzesi kerülete alszolgabírójának iratai 1861–1867. 3,76 ifm.

- a) Elnöki iratok 1861–1867. 0,27 ifm.*
- b) Közigazgatási iratok 1861–1867. 1,81 ifm.*
- c) Újjoncállítási iratok 1865. 1,55 ifm.*
- d) Polgári peres iratok 1861–1867. 0,13 ifm.*

A kerület székhelye Füzes (később Gyepüfüzes, ma Kohfidisch Ausztria). Környéke szinte kizárólag német anyanyelvű többségű falvakból állt.

VaML IV. 277. Németújvári járás Szenteleki kerülete alszolgabírójának iratai 1861–1867. 4,89 ifm.

- a) Elnöki iratok 1861–1867. 0,14 ifm.*
- b) Közigazgatási iratok 1862–1867. 2,35 ifm.*
- c) Újjoncállítási iratok 1861–1867. 1,89 ifm.*
- d) Polgári peres iratok 1862–1867. 0,51 ifm.*

A kerület székhelye Szentelek (ma Stegerbach, Ausztria); környéke szinte kizárólag német anyanyelvű többségű falvakból állt.

VaML IV. 278. Németújvári járás Szentgotthárdi kerülete alszolgabírójának iratai 1861–1867. 5,42 ifm.

- a) Elnöki iratok 1861–1867. 0,12 ifm.*
- b) Közigazgatási iratok 1861–1867. 3,26 ifm.*
- c) Újjoncállítási iratok 1862–1867. 1,53 ifm.*
- d) Polgári peres iratok 1862–1867. 0,51 ifm.*

VaML IV. 279. Szombathelyi járás Szombathelyi kerülete főszolgabírójának iratai 1862–1867. 2,24 ifm.

- a) Közigazgatási iratok 1862–1867.*
- b) Újjoncállítási iratok 1865. 1,29 ifm.*
- c) Polgári peres iratok 1862–1867. 0,82 ifm.*
- d) Büntető peres iratok 1862–1867. 0,13 ifm.*

VaML IV. 283. Tótsági járás Felsőlendvai kerülete alszolgabírójának iratai 1861–1867. 6,13 ifm.

- a) Közigazgatási iratok. (Üres állag.)*
- b) Újoncállítási iratok 1865–1867. 3,63 ifm.*
- c) Polgári peres iratok 1861–1867. 2,35 ifm.*
- d) Büntető peres iratok 1862–1865. 0,15 ifm.*

A korábbi Muraszombati járás ebben az időszakban nagyobb területtel a Tótsági járás nevet kapta. A korábban említett (V. 171.) német lakosságú községek a Felsőlendvai kerületbe kerültek.

VaML IV. 284. Tótsági járás Muraszombati kerülete főszolgabírójának iratai 1861–1867. 4,67 ifm.

- a) Közigazgatási iratok. (Üres állag.)*
- b) Újoncállítási iratok 1862–1866. 2,21 ifm.*
- c) Polgári peres iratok 1862–1867. 2,34 ifm.*
- d) Büntető peres iratok 1862. 0,12 ifm.*

Ebben az anyagban csak egyetlen település szerepel a V. 171. számú fondban felsoroltak közül, de az maga a székhely, Muraszombat.

VaML IV. 301. Vas vármegye főispánjának elnöki (bizalmas) iratai 1868–1871. 0,12 ifm.

VaML IV. 302. Vas vármegye főispánjának általános iratai 1867–1871. 0,6 ifm.

VaML IV. 303. Vas Vármegye Bizottmányának iratai 1867–1871. (Ld. IV. 252.)

VaML IV. 304. Vas Vármegye Középponti Választmányának iratai 1867–1871. (Ld. IV. 253.)

Lásd: SL IV. B. 256.

VaML IV. 305. Vas vármegye alispánjának iratai 1867–1871. 0,25 ifm.

- a) Elnöki iratok 1870–1871. Ld. IV. 256. a)*
- b) Közigazgatási iratok 1867–1871. Ld. IV. 256. b)*
- c) Népszámlálási iratok 1869–1870. 0,25 ifm.*

Lásd: BéML IV. 256.

VaML IV. 311. Körmenyi járás Körmenyi kerülete főszolgabírójának iratai 1867–1871.

- a) Közigazgatási iratok 1867–1870. Ld. IV. 267. a)*
- b) Újoncállítási iratok 1867–1871 Ld. IV. 267. b)*
- c) Polgári peres iratok 1867–1871 Ld. IV. 267. c)*
- d) Büntető peres iratok 1867–1871 Ld. IV. 267. d)*

VaML IV. 314. Körmenyi járás Pornói kerülete alszolgabírójának iratai 1867–1871.

- a) Közigazgatási iratok 1867–1871. Ld. IV. 270. a)*
- b) Újoncállítási iratok 1867–1871. Ld. IV. 270. b)*
- c) Polgári peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 270. c)*
- d) Büntető peres iratok 1867–1870. Ld. IV. 270. d)*

VaML IV. 315. Kőszegi járás Kőszegi kerülete főszolgabírójának iratai 1867–1871.

- a) Elnöki iratok 1868. Ld. IV. 271. a.)*
- b) Közigazgatási iratok 1867–1871. Ld. IV. 271. b)*
- c) Újoncállítási iratok 1867–1870. Ld. IV. 271. c)*
- d) Polgári peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 271. d)*

VaML IV. 316. Kőszegi járás Felsőöri kerülete alszolgabírójának iratai 1867–1871.

- a) Közigazgatási iratok 1867–1871. Ld. IV. 272. a)*
- b) Polgári peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 272. b)*
- c) Büntető peres iratok 1869–1871. Ld. IV. 272. c)*

VaML IV. 317. Kőszegi járás Pinkafői kerülete alszolgabírójának iratai 1867–1871.

- a) Közigazgatási iratok 1867–1871. Ld. IV. 273. a)*
- b) Újoncállítási iratok 1867–1871. Ld. IV. 273. b)*
- c) Polgári peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 273. c)*
- d) Büntető peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 273. d)*

VaML IV. 318. Kőszegi járás Rohonci kerülete alszolgabírójának iratai 1867–1871.

- a) Közigazgatási iratok 1867–1871. Ld. IV. 274. a)*
- b) Újoncállítási iratok 1868–1870. Ld. IV. 274. b)*
- c) Polgári peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 274. c)*
- d) Büntető peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 274. d)*

VaML IV. 319. Németújvári járás Németújvári kerülete alszolgabírójának iratai 1867–1871.

- a) Közigazgatási iratok 1867–1871. Ld. IV. 275. a)*
- c) Polgári peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 275. c)*
- d) Büntető peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 275. d)*

VaML IV. 320. Németújvári járás Füzesi kerülete alszolgabírójának iratai 1867–1871.

- a) Közigazgatási iratok 1867–1871. Ld. IV. 276. a)*
- b) Polgári peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 276. b)*
- c) Büntető peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 276. c)*

VaML IV. 321. Németújvári járás Szenteleki kerülete alszolgabírójának iratai 1867–1871.

- ab) Közigazgatási iratok 1867–1871. Ld. IV. 277. b)*
- c) Polgári peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 277. c)*
- d) Büntető peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 277. d)*

VaML IV. 322. Németújvári járás Szentgotthárdi kerülete alszolgabírójának iratai 1867–1871.

- a) Közigazgatási iratok 1867–1871. Ld. IV. 278. a)*
- b) Polgári peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 278. b)*
- c) Büntető peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 278. c)*

VaML IV. 323. Szombathelyi járás Szombathelyi kerülete főszolgabírójának iratai 1867–1871.

- a) Közigazgatási iratok 1867–1871. Ld. IV. 279. a)*
- b) Újjoncállítási iratok 1867–1871. Ld. IV. 279. b)*
- c) Polgári peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 279. c)*
- d) Büntető peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 279. d)*

VaML IV. 327. Tótsági járás Muraszombati kerülete főszolgabírójának iratai 1867–1871.

- a) Közigazgatási iratok 1867–1871. Ld. IV. 284. a)*
- b) Újjoncállítási iratok 1867–1871. Ld. IV. 284. b)*
- c) Polgári peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 284. c)*

VaML IV. 328. Tótsági járás Felsőlendvai kerülete alszolgabírójának iratai. 1867–1871.

- a) Közigazgatási iratok 1867–1871. Ld. IV. 283. a)*
- b) Újjoncállítási iratok 1867–1869. Ld. IV. 283. b, c) Polgári peres iratok 1867–1871. Ld. IV. 283. c)*

VaML IV. 401. Vas vármegye főispánjának iratai 1871–1950. 49,1 ifm.

- a) Elnöki iratok 1872–1945. 3,37 ifm.*
- b) Általános iratok 1871–1950. 42,04 ifm.*

Lásd: BKMÖL IV. 401. A főispáni iratok nagyon hiányosak. Az elnöki iratokból az első időszakban az 1872, 1875, 1878, 1890, 1893, 1894, 1896, 1897. évek elérnek egy dobozban. 1898-tól 1932-ig viszont folyamatosan és hiánytalanul megőrzöttek, 1932-től valamelyest hiányoznak, ill. részlegesek. Kutatásukat iktatók és betűrendes mutatók is csak egyes időszakokban segítik. Az általános iratok ezzel szemben nagyon szép sorozatot alkotnak. 1875–1876-ban a megyei főispán egyúttal ellátta Kőszeg város főispáni posztját is. 1875-ben ennek iratai külön számozva szerepelnek itt. A kutatást nehezíti, hogy betűrendes mutatói 1880 és 1901 között hiányoznak.

VaML IV. 402. Nyugat-magyarországi kormánybiztos iratai 1919–1922. 2,71 ifm.

- a) Elnöki iratok 1919–1921. 0,4 ifm.*
- b–g) Általános iratok 1919–1922. 2,31 ifm.*

Az 1919. augusztus 19-én létrehozott kormánybiztosság hatásköre Moson, Sopron, Zala és Vas vármegyékre, valamint Sopron törvényhatósági jogú városra terjedt ki. Vezetője ezen a területen az összes polgári közigazgatási testület fölötti rendelkezés jogát birtokolta és a külfölddel való kapcsolattartás feladatát ellátta. Az abban a korban különösen zaklatott vidéken szembe kellett szállnia a békekötés előtti területfoglalási kísérletekkel, biztosítania kellett a román katonai megszállás alatti nagyobb országrésztől való részleges elszigeteltség miatt a közéleti biztonságát.

VaML IV. 403. Vas Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai 1870–1949. 7,07 ifm.

- a) Közgyűlési jegyzőkönyvek 1872–1949. 5,37 ifm.*
- c) Színházügyi Bizottságának iratai 1870–1911. 0,41 ifm.*
- d) Vasvármegye Nemesi Pénztárát kezelő választmány iratai 1861–1918. 1,04 ifm.*

Lásd: BKMÖL IV. 417. A vármegye közgyűléseinek jegyzőkönyvi sorozata hiányos, 1936 és 1939 között nem készítettek feljegyzéseket. A színházi bizottság anyaga mesterségesen létrehozott állag, ezért kerülhettek bele Kőszeg város két egyesületének (Kőszegi Színpártoló Egyesület –

1902; Kőszegi Zene Egyesület - 1859) és az ottani színházi élethez kapcsolódó iratok is. Vasvármegye Nemesi Pénztárát kezelő választmány anyaga tartalmazza a IV. 257. számú fond anyagát is. 1908-ban a következő alapok léteztek: I. Összesített francia sarc alap, II. Lycem alap, III. Hemm ösztöndíj alap, IV. Rabkáporna Alap, V. Tébolyda alap, VI. Összesített magyar nyelv alap, VII. Deák Ferenc iskolai ösztöndíj alap, VIII. Vasvármegyei hivatalsszolgák ösztöndíj alapja. Témánk szempontjából a VI. számú érdekes, mivel azzal a vármegye tanítói közül a magyar nyelv oktatásában különösen nagy eredményeket értek el jutalmazták.

VaML IV. 404. Vas Vármegye Törvényhatósági Bizottsága Központi Választmányának iratai 1872–1944. 37,64 ifm.

Lásd: BéML IV. 405 és SL IV. B. 404. A korábban ismertetett (IV. 253. és 304.) fondokhoz hasonlatos anyagból egészen a II. világháborúig végigkövethető a megye országgyűlési választásainak lebonyolítása, annak eredményei, a szavazásra jogosult társadalmi rétegek létszáma, s részben az ezt biztosító anyagi alapok.

VaML IV. 405. Vas vármegye alispánjának iratai (1870) 1872–1944 (1950). 465,51 ifm.

- a) Elnöki iratok 1872–1950. 5,58 ifm.*
- b) Közigazgatási iratok 1872–1949 (1951). 414,28 ifm.*
- c) Kihágási iratok 1881–1944. 11,2 ifm.*
- d) Az útlevélkiállító hatóság iratai 1904–1944. 6,72 ifm.*
- e) Közélelmezési iratok 1940–1945. 11,38 ifm.*
- f) Alispáni szociális szakértői iratok 1938–1945. 2,9 ifm*
- fa) Szociális szakértői iratok „Cs” irattár 1938–1945. 2,14 ifm.*
- fb) Szociális szakelőadó iratai „Cs f” irattár 1944–1945. 0,76 ifm.*
- g-h) Alispáni iratgyűjtemények 1843–1945. 7,09 ifm.*
- i) Elcsatolt területek költségvetései 1890–1947. 6,36 ifm.*

Lásd: BKMÖL IV. 402. Az elnöki iratok első éve hiányosak, az 1872 és 1877 közötti időszak mindössze egydoboznyi. Az útlevél-kiállító hatóság anyagában érdekesek lehetnek a kivándorlók által beadott kérelmek, amelyek között sokat a vármegye nemzetiségi polgárai adtak be. Az i) állagban található a Magyarországtól a trianoni békeszerződés alapján elcsatolt községek költségvetéseinek különgyűjteménye. A kutatást nehezíti, hogy betűrendes mutatója csak az 1870 és 1885 közötti évekből áll rendelkezésre.

VaML IV. 406. Vas vármegye tiszti főügyésének iratai 1900–1945 (1950). 19,88 ifm.

- a) Általános iratok 1900–1945. 18,06 ifm.*
- b) Különiktatott ügyek 1903–1945 (1950). 1,82 ifm.*

A vármegye jogi képviselőjével megbízott tiszti főügyész egyúttal az árvaszék gyámügyésze is volt, ezért iratanyaga az ezzel kapcsolatos ügyeket is tartalmazza.

VaML IV. 407. Vas Vármegye Árvaszékének iratai (1861) 1872–1945 (1950). 160,41 ifm.

- a) Tanácsülési jegyzőkönyvek 1861–1949. 2,05 ifm.*
- b) Elnöki iratok 1878–1923. 0,9 ifm.*
- c) Általános iratok 1861–1950. 153,8 ifm.*
- d) Nyilvántartások 1871–1877. 1,32 ifm.*
- e) Haláleset-felvételi jegyzőkönyvek 1871–1877. 2,34 ifm.*

Lásd: BKMÖL IV. 418. A fondban 1861-ig visszamenőleg található a megyei árvák ügyeivel foglalkozó iratok, amelyek a kiegyezés utáni polgári törvénykezés szerint átalakult ügymeneti

váltást őrzik. Értékes része a d) állag amelyben a haláleset-felvételi jegyzőkönyvek mellett a járásbíróóságok által készített hagyatéki leltárak is megtalálhatók.

VaML IV. 411. Vas Vármegyei Számvevőség (1861) 1872–1945 (1950). 78,05 ifm.

a) Főnöki iratok 1924–1945 (1950). 0,61 ifm.

b) Hivatali irattár 1924–1943. 3,34 ifm.

c) Árvavagyon főkönyvek és nyilvántartások (1861–1871) 1872–1949) 12,1 ifm.

d) Gyámok számadásai Ld. IV. 259. b) 1861–1902. 43,26 ifm.

ef) Vas Vármegye Pénztára és Számvevőségének iratai számadási iratok 1872–1945. (1949). 18,5 ifm.

g) Leltárak 1891–1947. 0,24 ifm.

A megyei árvaszéktől különválasztott pénzügyi felügyeletet a vármegye számvevőszéke látta el. Az iratanyag jelentős részét az árvák járásonként vezetett főkönyvei, az árvák vagyonából kölcsönt felvevő adósok nyilvántartásai teszik ki. Másik része a községekben működő kijelölt gyámok számadásai, amelyek a községek nevének betűrendjében található meg.

VaML IV. 415. Vas Vármegye Közigazgatási Bizottságának iratai (Ld. XXI. 12.) 1876–1945 (1950). 86,93 ifm.

a) Általános iratok 1876–1950. 74,06 ifm.

b) Erdészeti Albizottsága iratai 1883–1902. 6,44 ifm.

bk) 0,3 ifm.

c) Gazdasági Albizottság haszonbérleti iratai 1922–1948. 0,6 ifm.

d) Gazdasági Albizottság ingatlanforgalmi iratai 1919–1949. 2,44 ifm.

e) Árva-fellebbviteli Bizottság iratai 1878–1902. 0,24 ifm.

f) Fegyelmi Választmány iratai 1877–1902. 0,64 ifm.

g) Hadigondozó Bizottság iratai 1917–1922. 1,8 ifm.

h) Mezőgazdasági Bizottság iratai 1895. 0,12 ifm.

i) Munkásügyi Albizottság iratai 1898–1902. 0,13 ifm.

j) Mezőgazdasági Munkásközvetítő iratai 1890–1910. 0,12 ifm.

k) Árvízsgáló Bizottság iratai 1919, 1922–1923. 0,04 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 420. A közigazgatási bizottság általános iratai 1876 és 1902 között 10 betűrendben (a–k) jelzett, 1903 után 14 római számmal jelölt kútfőben elhelyezettek, 1930-tól folyósszámosan iktatottak. A kútfős időszak kutatása mutatókönyv segítségével történhet, mert az iktatószám mellett az irattári jelzetet is megadja.

Az 1872-ben kialakított új közigazgatási rendszer szerint megszűntek a kerületi alszolgabíróóságok, helyette a járások számát növelve csak a tényleges központokban vezettek főszolgabírói hivatalokat. Témánk szempontjából érdekes változás a Felsőőri és a Szentgotthárdi járások kialakítása. Utóbbinak létrehozása következményeként a korábbi Tótsági, ettől fogva Muraszombati járás területéről a korábban említett német nemzetiségiek lakta községek Szentgotthárdhoz kerültek. A határmenti járások történetében aztán 1921–1922-ben következett az újabb nagy változás.

VaML IV. 416. Felsőőri járás főszolgabírájának iratai 1872–1928. 37,27 ifm.

a) Elnöki iratok 1914–1928. 0,38 ifm.

be) Közigazgatási iratok 1872–1921. 33,96 ifm.

f) Kihágási iratok 1885–1918. 2,93 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 414. A Felsőőri járás volt az egyetlen, amit Vas megyéből teljes területtel Ausztriához csatoltak. A trianoni döntést követően 1924-től az egykori Kőszegi járást Kőszegi–

Felsőöri járásnak nevezték, a vármegye területi integritásának jelzésére. A fondjegyzék szerint az elnöki iratok 1928-ban záródnak, de 1922 után mindössze két, a Kőszegi járástól – valószínűleg a közös név okán tévedésből – idehelyezett levél található.

VaML IV. 419. Körmentdi járás főszolgabírójának iratai 1879–1945 (1950). 42,15 ifm.

a) Elnöki iratok 1900–1950. 1,17 ifm.

bd) Közigazgatási iratok 1879–1950. 36,49 ifm.

e) Kihágási iratok 1885–1947. 3,74 ifm.

A járás északnyugati részén levő, többségében németek lakta települések az ausztriai Burgenlandhoz kerültek 1922-ben. A későbbiekben a területi igények jelzésére Körmentdi–Németújvári járásnak nevezték.

VaML IV. 422. Kőszegi (Írottkői) járás főszolgabírójának iratai 1872–1945 (1950). 25,62 ifm.

a) Elnöki iratok 1908–1944. 0,76 ifm.

be) Közigazgatási iratok 1872–1950. 23,02 ifm.

f) Kihágási iratok 1888–1946. 1,53 ifm.

h) Rokkantügyi irattár 1921–1924. 0,26 ifm.

A Kőszegi járás területének túlnyomó része, 38 település Burgenlandhoz került 1922-ben. Magyarországon maradt községeit – bár csak 16 maradt belőlük – továbbra is a kőszegi főszolgabíró felügyelte. A terület 1923-tól a Kőszegi–Felsőöri járás nevet kapta. Kis területe miatt 1933-ban megszüntették, de a helybeliek kitartó kérvényezésére 1938-ban Írottkői járás néven újraszervezték, amely ezen elnevezéssel 1950-ig állt fenn.

VaML IV. 423. Muraszombati járás főszolgabírójának iratai 1872–1924. 16,21 ifm.

a) Elnöki iratok 1899–1923. 0,14 ifm.

b) Közigazgatási vegyes iratok 1872–1924. 10,78 ifm.

d) Vegyes különksomók 0,77 ifm.

e) Kihágási iratok 1890, 1901–23. 4,28 ifm.

f) Vegyes nyilvántartások 0,24 ifm.

A járás túlnyomó része 1922-ben a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság része lett, közöttük természetesen Muraszombat is, amelynek – mint korábban említettük – jelentős németajkú lakossága volt. A járási főszolgabíró hivatalos helyiségét 1920-ban Szentgotthárdon helyezték el. A határok végleges rendezése után hivatalosan megszűnt, de három Magyarországon maradt községére tekintettel és a területi igények jelzése miatt Szentgotthárd–Muraszombati járás néven élt tovább. 1941-ben Jugoszlávia megszüntetésekor éledt újra, amikor egykori községei megint Magyarországhoz kerültek. A II. világháború végével újra Jugoszlávia része lett.

VaML IV. 424. Németújvári járás főszolgabírójának iratai 1872–1923. 11,97 ifm.

a) Elnöki iratok 1883–1923. 0,9 ifm.

be) Közigazgatási iratok 1872–1921. 11,07 ifm.

A járás területe szintén az ausztriai Burgenland része lett 1922-ben, de egyetlen település, a túlnyomóan németek által lakott, Nemesmedves Magyarország része maradt. Az elcsatolások után egy ideig hivatalosan ez a község lett a járás székhelye. 1924-től a Szentgotthárdi járáshoz tartozik. Érdekes, hogy a területi igények jelzésére ennek ellenére a Körmentdi–Németújvári járás nevet alkalmazták.

VaML IV. 428. Szentgotthárdi járás főszolgabírójának iratai 1872–1945 (1949). 62,26 ifm.

a) Elnöki iratok 1904–1949. 1,53 ifm.

bh) Közigazgatási iratok 1872–1949. 56,97 ifm.

g) Kihágási iratok 1881–1949. 3,76 ifm.

Vas vármegye egyetlen olyan járása, amelynek községei 1922 után három ország területén helyezkedtek el. A délnyugati területet a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, az északnyugati Ausztria kapta, a keleti települések Magyarország részei maradtak. Kiegészülve az egykori Muraszombati járás három községével és a volt Németújvári járáshoz tartozó Nemesmedvessel, 1924 és 1941 között a Szentgotthárd–Muraszombati járás nevet viselte. 1941-től, Jugoszlávia megszüntetésekor, az egykori magyar területek visszatértek, a Szentgotthárdi járás is újra korábbi nevét kapta. 1945-ben újra az 1924 utáni területtel működött tovább.

VaML IV. 430. Szombathelyi járás főszolgabírójának iratai 1872–1945 (1950). 51,12 ifm.

a) Elnöki iratok 1902–1950. 0,51 ifm.

bh) Közigazgatási iratok 1872–1949. 48,5 ifm.

g) Kihágási iratok 1910–1947. 2,11 ifm.

A Szombathelyi járást sem kerülte el a trianoni döntés utáni terület elcsatolás. 1922-ben 11 község került Ausztriához. 1933-ban területe kiegészült a volt Kőszegi járással, majd 1938-ban az Írottkői járás kialakításakor azok oda visszakerültek.

VaML IV. 445. Felekezeti anyakönyvek másodpéldányai 1828–1895. 28,15 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 412. A vármegyénél őrzött felekezeti anyakönyvi másodpéldányok, kiegészítve a MOL-tól beszerzett a korábbi felekezeti anyakönyvekről készített diapozitívokkal, jelentős forrásai a német nemzetiségű családoknak, ill. az általuk lakott településeknek.

VaML IV. 446. Állami anyakönyvek másodpéldányai 1895–1980 (2006). 101,92 ifm.

Lásd: BFL XXXIII. 1. Az állami anyakönyvezés 1895-ben történt bevezetése óta gyűjtött másodpéldányok között megtalálható az 1922-ben elcsatolt és ma az ausztriai Burgenland tartományhoz tartozó települések anyaga is.

V. MEZŐVÁROSOK, RENDEZETT TANÁCSÚ VÁROSOK, MEGYEI JOGÚ VÁROSOK, KÖZSÉGEK

KŐSZEG VÁROS LEVÉLTÁRA

Kőszeg városát a 13. század második harmadában alapította a német eredetű Kőszegi vagy Németújvári család, akik meg nem nevezett nemzetiségű, de valószínűleg német hospeseket is letelepítettek. A lakosság nemzetiösszetételét a későbbiekben is meghatározta a határhoz közeli helyzete és a Német Birodalommal, ill. a későbbiekben a Habsburg tartományokkal kialakult szoros kapcsolatok, ahonnan a 19. század végéig folyamatosan érkeztek német anyanyelvű lakosok, akik többnyire polgárjogot is szereztek.

A Kőszegiektől I. Károly által 1327-ben elvett város, 1328-ban királyi városi jogokat kapott az uralkodótól. 1445-től kisebb megszakítással egészen 1647-ig alsó-ausztriai zálogbirtokba került. Magyarországhoz való visszatérése után egy évvel szabad királyi városi jogokat szerzett. A Rákóczi-szabadságharcban és az azt követő pestisjárványban megtizedelt lakosság pótlására 1713-

ban a Bajorország Sváb Kerületbeli Kempten (Allgäu) környéki Kimratshofen plébániájának területéről mintegy 20-24 sváb családot telepítettek le a határban. Az általuk felépített új városrészt Schwabendorfnak, Svábfalunak, majd 1896-tól Kőszegfalvának nevezték, ill. nevezik ma is.

A város 1848-tól választókerületi központ, az 1850-es évektől járási székhely. 1872-ben törvényhatósági jogú város lett, de 1876-ban alacsony lakosság száma miatt ez a státusza megszűnt és a rendezett tanácsú városok közé került, szabad királyi városi címének megtartásával. 1946-tól a megyei jogú városok közé tartozott.

Az 1880-ban végzett népszámlálás adatai szerint a lakosság 78%-a vallotta magát német anyanyelvűnek, mely arány 1910-re 50% alá csökkent. A két világháború között a továbbra is erősen csökkenő számuk ellenére, 1941-ben még az összlakosság több mint 15%-a vallotta magát német anyanyelvűnek, 4%-a német nemzetiségűnek.

Ezen adatok és a különböző civil, ill. katonai szervezetekhez való tartozás alapján 1946-ban kitelepítettek Kőszegről 448 személyt. Kőszegfalva népessége mintegy 20%-kal csökkent ekkor.

Lásd: BFL IV. Szabad királyi városok.

VaML V. 1. Kőszeg város királyi biztosainak iratai 1803–1838. 0,52 ifm.

a) Gr. Széchényi Lajos iratai 1803–1804. 0,13 ifm.

b) Gr. Batthyány Miklós iratai 1808. 0,13 ifm.

c) Csergheő Ferenc iratai 1834–1838. 0,26 ifm.

Kőszeg szabad királyi város uralkodó által kinevezett biztosai közül – akik a helyi adminisztrációt, a tanács és a választott polgárság döntéseinek jogszerűségeit felügyelték, valamint a fellebbeletit vagy a közvetlenül az uralkodóhoz intézett kérelmek elsőfokú elbírálói voltak – csak az állagokban megnevezettek iratanyagai maradtak fenn. Ezekben sem teljes levelezésük található, hanem csak a helyi szervekhez eljuttatott, kizárólag latin nyelvű átíratok, amelyeket a korabeli jegyzők külön gyűjtöttek.

VaML V. 2. Kőszeg város választott polgárságának iratai 1572–1848 (1850). 42,36 ifm.

a) Jegyzőkönyvek 1572–1848. 9,64 ifm.

b) Jegyzőkönyvi iratok 1781–1848 (1850). 28,17 ifm.

c) Országgyűlési iratok 1608–1848. 4,01 ifm.

d) Formondorok iratai 1803–1842. 0,54 ifm.

Lásd: BFL IV. 1001. A város jegyzőkönyveiben (1572–1849), – amelyek, a fond elnevezésével ellentétben, a tanácsulések határozatait tartalmazzák – és a hozzá tartozó iratokban (1783-1849) bőven található német nyelvű anyag is. A jegyzőkönyvek hivatalos nyelve 1648-ig, a város alsó-ausztriai zálogból Magyarországhoz való visszakerüléséig, német volt. Ezt követően az ügyeket magyarul fogalmazták, de a németül érkezett beadványokat, felvett tanúvallomásokat az ügyfél nyelvén írták le, egészen addig, míg az iratokat nem gyűjtötték külön. Attól fogva csak magyar nyelvű bejegyzéseket tartalmaznak a jegyzőkönyvek. A jegyzőkönyvi iratok 1844-től, a magyar nyelv államnyelvvé tétele után is jelentős mennyiségben tartalmaznak német nyelvű dokumentumokat. Kőszeg, szkv.-ként 1648-tól vehetett részt az országgyűlés munkájában. A követek utasításait, az általuk küldött pozsonyi jelentéseket, a diéta jegyzőkönyveit, a nyomtatásban megjelentetett törvényszövegeket külön helyezték el. A városi (belső) tanács és a külső tanács (választott község) közötti összekötők a „Formondorok” (Vormondor) vagy magyarul „Szószólók” voltak. Ők adhatták elő a tanács tagjai előtt megbízóik kéréseit, ill. egyes ügyekben a tanács által kikért véleményeiket. A 19. század első feléből fennmaradt német nyelvű jegyzőkönyvek (Bürgerprotocoll) és iratok alkotják a d) állagot.

Ugyanitt van: V. 41. Kőszeg Város Közgyűlésének iratai a–c) (1849–1850) 0,93 (0,1; 0,92) és V. 42. Kőszeg Város Községtanácsának iratai a–b) (1850) 0,4 (0,40 kötet).

VaML V. 3. Kőszeg Város Tanácsának iratai 1299–1848 (1947). 41,33 ifm.

- a) *Jegyzőkönyvek Ld. V. 2. a)*
- b) *Jegyzőkönyvi melléletek és fogalmazványok 1652–1848 (1850). 1 ifm.*
- c) *Acta miscellanea (jelzetes iratok időrendi sorozata) 1527–1848 (1860). 28,25 ifm.*
- d) *Vegyes történeti iratok 1694–1819. 0,78 ifm.*
- e) *II. József-kori igazgatás iratok 1787–1790. 2,93 ifm.*
- f) *Árvauügyi iratok (Protocollum orphanorum) 1696–1728. 0,11 ifm.*
- g) *Hivatali utasítások (Formularbücher) 1560–1786. 0,52 ifm.*
- h) *Városi szabályrendeletek (Articuli seu statuta ... pro Ginz) 1649, 1679, 1786, 19. sz. 0,13 ifm.*
- i) *Iparügyi nyilvántartások (Grundbuch über Handel und Gewerben) 1811–1848 (1859). 0,02 ifm.*
- j) *Útlevelek jegyzőkönyve (Reisepass Protocoll) 1843–1848. 0,13 ifm.*
- k) *Népösszeírások (Ld. V. 6. a) 1565–1846. 0,64 ifm.*
- l) *Polgárkönyvek (Protocollum receptorum civium) 1651–1848 (1947). 0,15 ifm.*
- m) *Hetivásár árjegyzékek (Marktpreissprotocoll) 1788–1848 (1871). 0,13 ifm.*
- n) *Himlőoltási jegyzékek és bizonyítványok 1815–1817, 1834–1848 (1850). 0,13 ifm.*
- o) *Közhitelű ügyletek jegyzőkönyvei 1749–1768. 0,18 ifm.*
- p) *Örökbevallások jegyzőkönyvei. (Fassioonalbuch). 1646–1778. 0,38 ifm.*
- r) *Osztálylevelek és végrehajtások (Divisionales et executiaelie). 1748–1848. 5,05 ifm.*
- s) *Váltóóvások jegyzőkönyve 1841–1848 (1871). 0,03 ifm.*
- t) *Cselédszerződések (Diener-Register) 1609–1625. 0,02 ifm.*
- u) *Végrendeletek 1561–1848 (1849). 1,22 ifm.*
- v) *Királyi rendeletek 1779–1838. 0,17 ifm.*

Lásd: BFL IV. 1002. Az irategyüttes állagaiból legjelentősebb források: az „Acta Miscelleanea” és az „Osztálylevelek és végrehajtások” (Divisionales et executionaliae). Néhány nem tartalmaz német nyelvű írásokat, pl. a Polgárkönyvek két kötete, de ezek is a Kőszegen sokáig többségben levő német anyanyelvű, közöttük helybeli és Ausztriából, ill. a Német Birodalom területéről érkezett polgárok adatait tartalmazzák.

VaML V. 4. Kőszeg Város Gazdálkodó Választmányának iratai (Wirtschafts Protocoll) 1814–1839. 0,23 ifm.

A városi tanács által kinevezett a gazdálkodás fontosabb ügyeit ellenőrző választmány irataiban csak jegyzőkönyvek találhatók, mindegyik német nyelven.

VaML V. 5. Kőszeg Város Árvaválasztmányának iratai (Waisen Amtliches Comissions Protocoll) 1835–1844. 0,16 ifm.

Lásd: BFL IV. 1004. A városi tanács munkáját segítő, az árvák ügyeiben, főleg vagyonuk kezelésében döntési jogot kapott bizottság jegyzőkönyvei 1840-ig német, utána magyar nyelvűek.

VaML V. 6. Kőszeg Város Adóhivatalának iratai 1552–1848 (1850). 2,93 ifm.

- a) *Adóösszeírások és kivetések 1552–1848 (1850). 2,81 ifm.*
- b) *Adópénztári naplók (Contributions Journal) 1809–1828. 0,12 ifm.*

Lásd: BFL IV. 1005. A túlnyomóan házadó-összeírásokat tartalmazó irategyüttesben a jegyzékek részben németül készültek. A Sziget nevet kapott külváros lakói a kezdetektől egészen az 1840-es évekig így jegyeztették be. Fontos adatokat tartalmaznak a gabona és bortizedek listái is. A b) állag naplói kizárólag német nyelvűek.

Ugyanitt: V. 45. Kőszeg Város Adóhivatalának iratai. a–c) 0,1 (0,2; 0,8) ifm.

VaML V. 7. Kőszeg Város Telekkönyvi Hivatalának iratai 1552–1847. 1,33 ifm.

a) *Telekkönyvek (Grundbuch) 1839–1846. 0,95 ifm.*

b) *Egyéni birtoklapok 1843. 0,26 ifm.*

c) *Szőlők telekkönyvei (Regestrum Liber Promontorialis; Berg Buch der königlichen Stadt Güns) 1552, 1567, 1573, 1654, 1738. Ld. V. 6. a)*

d) *Hegyvám lajstromok (Bergrecht Register) 1564–1847. V. 6. a)*

e) *Erdészeti kimutatások 1834–1839. 0,03 ifm.*

A város lakótelkei mellett a szőlőingatlanok összeírását is rendszeresen elvégezték a kora újkortól kezdve. Ezek a Bergbuchok a 18. századig németül íródtak, ahogy az 1800 és 1828 között készült „Erdészeti kimutatások” is. Az itt található, első modern és teljesnek mondható telekkönyv 1839-ben készült és 1857-ig volt érvényben. Ennek nyelvhasználata is kettősséget mutat, mivel az első bejegyzések, vagyis a nevek, telekadatok magyarul, de a betáblázott kölcsönügyletek németül készültek.

VaML V. 8. Kőszeg Város Házipénztárának iratai 1577–1848 (1852). 3,54 ifm.

a) *Költségvetések (Praeliminar-Ausweis) 1787–1848 (1852). 0,03 ifm.*

b) *Számadáskönyvek (Ober Kammerer Amts Rechnunge). 1648–1847. 1,16 ifm.*

c) *Zárszámadások és mellékleteik (Ertragnis Ausweis; Tabella Oeconomicum) 1787–1848 (1851) 0,39 ifm.*

d) *Vegyes számadások 1577–1848. 1,86 ifm.*

A szabad királyi város költségvetéseit 1844-ig, a számadásokat egészen 1848-ig német nyelven készítették. A fond talán legértékesebb állaga a Vegyes számadások, amelynek sorozatai között található, pl. városbírói (céhmesteri), téglainspektori, sörházi, pince-, széna- és zab-, ölfaszámadások.

Ugyanitt: V. 46. Kőszeg Város Házipénztárának iratai. a–d) 0,4 (0,01 irat; 0,39 kötet) ifm.

VaML V. 9. Kőszeg Város Árvapénztárának iratai 1720–1848 (1850). 0,72 ifm.

a) *Árvaszámadások (Waisen Rechnung) 1758–1838. 0,25 ifm.*

b) *Árvakötelezvények lajstroma (Waisen Buch) 1720–1834. 0,06 ifm.*

c) *Árvahivatali számadások felülvizsgálata 1837. 0,02 ifm.*

d) *Vegyes árvaszámadások 1796–1848 (1850). 0,39 ifm.*

A Kőszeg szabad királyi város árváival foglalkozó iratok – az egyes árvák személyes vagyonának felügyelete, a számadások ellenőrzése, az árvák számára tett alapítványok felügyelete – a teljes korszakban szinte kizárólag német nyelven íródtak.

VaML V. 10. Kőszeg Város Számvevőségének iratai 1700–1848. 1,49 ifm.

a) *Alapítványi számadások 1700–1848. 1,49 ifm.*

A leginkább a város közintézményeinek (templomok, kórházak) fenntartására tett alapítványok gazdálkodását felügyelő számvevőség iratai a 18. század közepének néhány évtizede és az 1844 utáni időszak kivételével németül íródtak.

Ugyanitt: V. 48. Kőszeg Város Számvevőségének iratai (1848–1872) 0,08 ifm.

VaML V. 11. Kőszeg Város Törvényszékének iratai 1737–1848 (1855). 9,78 ifm.

a) *Ítéletek jegyzőkönyvei és fogalmazványai (Protocollum Sententiarium) 1816–1846. 0,26 ifm.*

- b) Polgári peres iratok (Acta iuridicae) 1743–1848 (1855). 2,36 ifm.*
- c) Törvénykezési jegyzőkönyvek (Protocollum iuridicum) 1820–1848. 0,93 ifm.*
- d) Törvénykezési jegyzőkönyvek iratai (Adnexa iuridicorum) 1820–1848. 4,9 ifm.*
- e) Városbírói kiküldetések jegyzőkönyve 1843–1848. 0,13 ifm.*
- f) Büntetőperek kihallgatási jegyzőkönyvei (Protocoll der Criminalverhören) 1822–1831. 0,13 ifm.*
- g) Szóbeli perek jegyzőkönyve 1843–1845. 0,07 ifm.*
- h) Tárnokszéki iratok 1737–1837. 1 ifm.*

Lásd: BFL IV. 1014. A fond két fő részből áll. 18. századi a tanácsüléseken tárgyalt, a városbíró hatáskörébe utalt, annak korábban egységes anyagából kiemelt, törvényszéki büntetőperes és polgári perek iratai. A másik jelentős együttes az 1820-ban szétválasztott közigazgatási és törvénykezési anyag, amelynek jegyzőkönyvei – a közigazgatási v. politikainak is nevezett ügyvezetés hagyományaira épülve – magyarul, a mellékelt és később bekötött iratok nagyobb része németül íródott.

Ugyanitt: V. 51. Kőszeg Város Törvényszékének iratai a–e) 1848–1849. 0,07 ifm.

VaML V. 12. Kőszeg Város II. József-kori Törvényszékének (Judicium Subalternum) iratai 1786-1790. 0,13 ifm.

II. József közigazgatási reformja során, Kőszegen is szétválasztották a közigazgatást és az igazságszolgáltatást. Ennek anyaga a reform másik hatásaként német nyelven íródott.

VaML V. 13. Kőszeg Város Titkos Levéltára 1328–1848 (1944). 2,79 ifm.

- a) Nagy Imre kőszegi táblai bíró által lajstromozott iratok 1341–1841. 2,4 ifm.*
- b) Pótsorozat I. 1328–1742. 0,12 ifm.*
- c) Pótsorozat II. 1533–1848 (1944) 0,24 ifm.*
- d) Országos oklevéltárba felvett, máshová nem sorolt kőszegi oklevelek. 1328–1517. 0,03 ifm.*

A városlakók szempontjából legértékesebb iratokat, közöttük Mohács előtti okleveleket az adminisztráció a kezdetektől fogva elkülönítve tárolta. Közöttük a Kőszeg zálog időszakában felsőbb helyeken – pl. az alsó-ausztriai rendi gyűlésen, az uralkodó különböző hivatalai által írt levelek 1648-ig német nyelvüként – írottak is ebbe a történeti szempontból nagyon jelentős gyűjteménybe kerültek. Az anyag első részét az 1860-as években átlajstromozták, az ún. pótsorozatokat 1932 és 1934 között, ill. azután rendezték ill. s emelték át a városi tanács (Acta miscellanea) iratai közül e fondba.

VaML V. 41. Kőszeg Város Közgyűlésének iratai 1849–1850. 0,93 ifm.

Ld. V. 2. a–c)

VaML V. 42. Kőszeg Város Községtanácsának iratai 1850. 0,4 ifm.

- a) Jegyzőkönyvek*
- b) Iratok*

Lásd: BFL IV. 1102 és VaML V. 2. a–b.

VaML V. 43. Kőszeg Város Választmányi Közgyűlésének iratai (1837) 1861–1871. 0,79 ifm.

- a) Jegyzőkönyvek 1861–1871. 0,77 ifm.*
- b) Választási iratok (1837) 1861–1865. 0,02 ifm.*

A fond első állaga az 1861 és 1871 között működő, 1862-től 1867-ig a királyi biztos által kinevezett, egyébként választott tagokból álló választmányi közgyűlés jegyzőkönyveiből áll. Iratok ebből az időszakból nem állnak rendelkezésre, mivel 1912-ben az akkori városvezetés maradéktalanul kiselejtezte azokat.

VaML V. 44. Kőszeg Város Tanácsának iratai. 1861–1872. 0,4 ifm.

a) Tanácsülési jegyzőkönyvek

b) Tanácsi iratok évkör

Lásd: BKMÖL IV. 1001 és VaML V. 2. a.; V. 2. b. V. 3. c–r.

VaML V. 45. Kőszeg Város Adóhivatalának iratai 1848–1855. 0,1 ifm.

a) Adóösszeírások és kivetések

b) Adószámadások

c) Vegyes adóügyi iratok

Ld. V. 6. a)

VaML V. 46. Kőszeg Város Házipénztárának iratai 1848–1879. 0,4 ifm.

a) Költségvetések

b) Számadáskönyvek

c) Zár számadások és mellékletek

d) Vegyes számadások

Ld. V. 8. a)

VaML V. 47. Kőszeg Város Árvapénztárának iratai 1848–1892. 0,45 ifm.

a) Árvaszámadások 1848–1852. 0,19 ifm.

b) Vegyes árvaszámadások 1848–1892. ifm.

VaML V. 48. Kőszeg Város Számvevőségének iratai 1848–1872. 0,08 ifm.

a) Alapítványi számadások

Lásd: BKMÖL IV. 1111 és VaML V. 10. a. Az 1848 előtti időszak szokásaihoz visszatérve a különböző városi közalapítványok elszámolásaiban visszatértek a német nyelvhez.

VaML V. 49. Kőszeg város polgármesterének iratai 1850–1861. 7,61 ifm.

a) Elnöki iratok (Praesidealakten) 1851–1860. 0,77 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1850–1861. 5,46 ifm.

c) Kiegyezéskori iktatókönyvek és Bach-kori iratok mutatója 1851–1860. 1,38 ifm.

A Bach-korszak teljes évtizedét átívelő elnöki és közigazgatási részre bontott iratanyag szinte teljesen német nyelvű.

VaML V. 50. Kőszeg Város Rendőrkapitányi Hivatalának iratai 1855–1899. 0,13 ifm.

Az irategyüttes Kőszeg város választott rendőrkapitányának feladatkörébe tartozó ügyek (katonai sorozások bonyolítása, építéshatósági engedélyek stb.), erősen selejtezett anyagát, az eredetinek csak töredékét tartalmazza.

VaML V. 52. Kőszeg Város Társasbíróságának iratai 1850–1862. 4,9 ifm.

a) Polgári peres iratok 1850–1861. 3,51 ifm.

b) Büntetőperes iratok 1850–1858. 0,58 ifm.

c) Telekkönyvi iratok (Grundbuchsamt) 1850–1862. 0,81 ifm.

A Bach-korszak első időszakában, a katonai felügyeletű közigazgatásban játszottak szerepet a társasbíróságok, amelyek nevüket az ítéleteket meghozó bírói tanácsról vették. Kőszeg város peres ügyeit önállóan is ellátta egy ilyen első folyamodású bíróság. Ennek a korban szokásosan és a helyi viszonyoknak is megfelelően szinte teljesen német nyelvű iratkezelése volt. Az úgynevezett társasbíróságok helyét a közigazgatási és jogszolgáltatási rendszer 1854-ben végrehajtott polgári át- ill. visszaalakításakor vették át a kevésbé központosított, helyi jellegű bíróságok. Természetesen nem az 1848 előtti szokások szerint, hanem az osztrák szervezethez igazítva. A közigazgatás és a helyi túlnyomónak tekinthető nyelvhasználat miatt is ebben a fondban szinte kizárólag német nyelvű iratok találhatók.

Ugyanitt: V. 53. Kőszeg Város Városilag Kiküldött Bíróságának iratai (1854–1858); Ld. még IV. 169. A Kőszegi Cs. Kir. I. Oszt. Járásbíróság (k. k. Bezirks-Collegialgericht in Güns iratai) Szombathelyen.

VaML V. 53. Kőszeg Város Városilag Kiküldött Bíróságának iratai 1854–1858.

Ld. V. 52.

VaML V. 54. Kőszeg Város Visszaállított Törvényszékének iratai 1850–1871. 2,66 ifm.

a) Jegyzőkönyvek 1861–1871. 0,46 ifm.

b) Peres iratok 1850–1871. 2,2 ifm.

Az 1861-ben bevezetett rövid alkotmányos időszak, a provizórium idején az 1848 előtti időszakban megszokott helyi bírósági rendszert vezették be újra. Ennek megfelelően kapta utólag a visszaállított törvényszék elnevezést. A testület jegyzőkönyveit magyar nyelven vezették, de beadványainak jelentős része még német nyelven készült.

VaML V. 55. Kőszeg Város Levéltárának iratai 1835–1870 0,07 ifm.

Az egykori, mára teljesen elavult, levéltári lajstromokat, mutatókat tartalmazó anyag latin és magyar nyelvű.

VaML V. 71. Kőszeg Város Képviselőtestületének iratai 1872–1944 (1949). 2,82 ifm. (0,76; 2,06)

a) Közgyűlési jegyzőkönyvek 1872–1944. 2,18 ifm.

b) Országgyűlési választási iratok 1932–1949. 0,52 ifm.

c) Mezőgazdasági Bizottság iratai 1930–1934. 0,02 ifm.

A kiegyezést követő közigazgatási átalakítások következtében a városok új típusú csoportosítása 1872-től lépett életbe. A szabad királyi városi cím megtartása mellett Kőszeg ettől fogva a törvényhatósági jogú városok közé került. Egy újabb változtatás miatt azonban 1876-tól a rendezett tanácsú városok közé „csúsztott” vissza. A közgyűlési jegyzőkönyvek a tanácsülési jegyzőkönyvekkel (néhányszor egyes bizottságokéval is) egybekötöttek. Kutatási segédletük nagyon hiányos. Az 1900-as évekig hiányoznak az iktató, az 1910-es évek elejéig pedig a betűrendes mutatók is. Az országgyűlési választási iratok 1932-től tartalmazzák a szavazati joggal rendelkezők összeírásait. A fondszerkezet kialakításakor a mezőgazdasági bizottság alig jelentős anyagát is itt helyezték el.

VaML V. 72. Kőszeg Város Tanácsának iratai 1872–1929.

a) Tanácsülési jegyzőkönyvek

Ld. V. 71. a)

VaML V. 73. Kőszeg Város Polgármesteri Hivatalának iratai 1884–1944 (1950). 22,19 ifm.

a) Elnöki (bizalmas) iratok 1908–1944 (1950). 0,27 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1907–1944. 15,47 ifm.

c) Kihágási iratok 1938–1944. 1,14 ifm.

d) Iparhatósági iratok 1884–1944 (1950). 1,42 ifm.

e) Községbírói iratok 1938–1943. 0,62 ifm.

f) Országmozgósítási iratok 1941–1944. 0,24 ifm.

g) Katonaügyi iratok 1914–1922. 0,48 ifm.

h) Hadisegélyezési iratok 1922–1944 (1945). 0,24 ifm.

j) Vegyes iratok 1900–1944 (1948). 1,47 ifm.

Lásd: BÉML V. 173. Az 1912-ben történt nagyarányú és a jelek szerint az 1920-as évek elejéig tartó barbár selejtezés ennek a fondnak – azon belül is a közigazgatási iratok állagának – ártott a legtöbbet. Kőszeg csaknem teljes dualizmus kori iratanyaga elpusztult. Az 1910-es évek elejéig hiányoznak, vagy hiányosak az iktató és mutatókönyvek. Az 1920-as évek közepétől kiválóan kutatható érdekes anyag, amely azonban már szinte teljesen magyar nyelvű. A többi állag a város gazdasági és adminisztratív irányításának anyaga, közülük kiemelkedő értékűek az iparhatósági iratok, amelyek az iparendéellyel rendelkező kereskedők, iparosok és szolgáltatók működésének kiváló forrásai.

VaML V. 74. Kőszeg Város Árvaszékének iratai (1871) 1872–1944 (1954). 8,34 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 1412 és BÉML V. 180. A korábbi városi árvaválasztmányt és árvapénztárt váltotta fel a kiegyezés után az árvaszéki szervezet, amely 1877-től önálló, a tanácstól független hivatalként működött. Iratanyagában a 19. század végéig még gyakran fordulnak elő német nyelvű beadványok, végrendeletek ill. kisebb számban vagyonszefejtések is.

VaML V. 75. Kőszeg Város Tisztiorvosi Hivatalának iratai 1937–1944 (1947). 0,11 ifm.

a) Ügyviteli iratok 1937–1944 (1947). 0,09 ifm.

b) Közegészségügyi iratok 1937–1944 (1947). 0,02 ifm.

Lásd: BÉML V. 186. Bár a városnak már a 19. század közepétől már volt tisztiorvosa, de önálló hivatalként az intézmény 1936-ban történt államosítása óta működött. A hivatal vezetője a város közegészségügyének hatósági felügyelője volt. Feladatköréhez tartozott járványok esetén a védekezés irányítása, védőoltások elrendelése, a kórházak és más egészségügyi szervek ellenőrzése. Ügyviteli irataiban a vonatkozó rendeletek, utasítások találhatóak. A közegészségügyi iratok a helybeli vizsgálatok, intézkedések tára.

VaML V. 76. Kőszeg Város Adóhivatalának iratai 1875, 1915–1944 (1948). 5,78 ifm.

a) Kivetési lajstromok 1915–1944 (1946). 0,7 ifm.

b) Adófőkönyvek 1921–1944 (1948). 1,6 ifm.

c) Kataszteri birtokívek 1875, 1922–1944 (1945) 3,48 ifm.

A városi adók és illetékek kivetését, adminisztrálását, valamint az állami adó legelső fokú kezelésével kapcsolatos helyhatósági teendőket végezte a városi adóhivatal, amelynek irataiban is

tapasztalható az 1912. évi selejtezés kártékony hatása. Érdemi anyag csak 1915-től található. A város lakóinak elsősorban ingatlanalapú adófizetéseit kereshetők vissza. A kataszteri birtokívek alkalmasak az ingatlanok tulajdonos váltásainak követésére.

VaML V. 77. Kőszeg Város Számvevőségének iratai (1868) 1872–1944 (1950). 8,21 ifm.

- a) *Bevételi főkönyvek 1910–1944. 1,78 ifm.*
- b) *Kiadási főkönyvek 1875, 1899–1944. 3,07 ifm.*
- c) *Költségvetési előirányzatok 1894–1944 (1947). 0,48 ifm.*
- d) *Zárszámadások 1927–1944 (1947). 0,35 ifm.*
- e) *Illetményszámfejtő könyvek 1907–1944 (1946). 0,78 ifm.*
- f) *Szegények segélyeinek számfejtő könyve 1937–1942. 0,1 ifm.*
- g) *Hadisegélyek főkönyve 1941–1944. 0,04 ifm.*
- h) *Alapok főkönyve (1868) 1872–1944. 0,58 ifm.*
- i) *Alapítványok főkönyve 1898–1943. 0,06 ifm.*
- j) *Letéti főkönyvek 1899–1944 (1948). 0,53 ifm.*
- k) *Hitelnyilvántartások, bérletek főkönyve és szerződések 1939–1944 (1945) 0,17 ifm.*
- g) *Gondozottak és kiskorúak főkönyve 1904–1944 (1950). 0,27 ifm.*

Lásd: BKMÖL IV. 1415. Kőszeg város pénzügyeinek adminisztrációs lebonyolításával és felügyeletével megbízott számvevőség már évtizedek óta működött önkormányzati jelleggel a város vezetése által választva. Itt készítették el a költségvetést, zárszámadást, ellenőrizték az alapok, közérdekű alapítványok alapszabályszerű kezelését. A hivatalt az 1938. évi II. tc. értelmében itt is államosították, függetlenítve ezzel a város vezetésétől és a képviselőtestületétől is.

VaML V. 78. Kőszeg Város Rendőrkapitányi Hivatalának iratai 1874–1877.

Ld. V. 50.

VaML V. 79. Kőszeg Város Lakáshivatalának iratai 1943–1944.

Ld. XXII. 7.

Községek levéltára

A Párizs környéki békék által Magyarország új határai között Vas vármegyében alig maradt olyan település, amelynek lakosságában az 1910-ben tartott népszámlálás szerint meghatározó volt a német nemzetiség. Mivel a körjegyzőségek anyagait 1950 után gyűjtötték be, így csak ezen települések iratanyagai találhatóak meg a levéltár állományában. Lásd: BKMÖL V.

VaML V. K 3. Alsószölnöki Körjegyzőség iratai 1869–1950. 4,09 ifm.

A Szentgotthárdi járásba tartozott Alsószölnöki körjegyzőségben két érintett település Alsószölnök (95%) és Szakonyfalu (8,3%) található. 1946-ban Alsószölnökről 103 személyt telepítettek Németországba. A körjegyzők elnöki és közigazgatási iratain, ill. nyilvántartásokon, költségvetéseken, számadásokon, kataszteri birtokíveken stb. kívül itt vannak a községi képviselő-testületi jegyzőkönyvek is: Alsószölnök (1930–1949), Szakonyfalu (1945–1948).

Szakonyfaluhoz ld. még: V. K 4.

VaML V. K 15. Felsőszölnöki Körjegyzőség iratai 1872–1950. 1,65 ifm.

A Szentgotthárdi járásba tartozott Felsőszőlőnkörjegyzőségben érintett település Felsőszőlőnkör (5,13%) található. A körjegyzők elnöki és közigazgatási iratain, ill. nyilvántartásokon, költségvetéseken, számadásokon, kataszteri birtokíveken, adóösszeírásokon stb. kívül a községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek közül csak az 1939/1940. évi került be.

VaML V. K 59. Pornóapáti Körjegyzőség iratai 1891–1950. 1,02 ifm.

A Szombathelyi járásba tartozott Pornóapáti körjegyzőségben érintett települések: Horvátlövő (8%); Magyarkeresztes (96%); Németkeresztes (92%) (utóbbi kettő 1929-ben egyesült, ma: Vaskeresztes); Pornóapáti (77%). 1946-ban Pornóapátiból 111, Vaskeresztesből 13 személyt telepítettek Németországba. A körjegyzők elnöki és közigazgatási iratain, ill. nyilvántartásokon, költségvetéseken, számadásokon, kataszteri birtokíveken stb. kívül itt vannak, kisebb nagyobb hiányokkal a községi képviselő-testületi jegyzőkönyvek is: Horvátlövő (1923–1950), Vaskeresztes (1891–1941), Pornóapáti (1923–1950).

VaML V. K 61. Rábafüzesi Körjegyzőség iratai 1899–1850. 2,8 ifm.

A Szentgotthárdi járásba tartozott Rábafüzesi körjegyzőségben három érintett település Felsőrönök (99%) (1950-től Rönök), Jakabháza (81%) (1983-tól Szentgotthárd része); Rábafüzes (98%) található. 1946-ban Felsőrönökről 503, Jakabházáról 199, Rábafüzesről 622 személyt telepítettek Németországba. A körjegyzők közigazgatási iratain, ill. a nyilvántartásokon, költségvetéseken, számadásokon, kataszteri birtokíveken stb. kívül itt vannak a községi képviselő-testületi jegyzőkönyvek is: Felsőrönök (1947–1950), Jakabháza (1947–1950), Rábafüzes (1934–1943, 1947–1950).

VaML V. K 73. Szentgotthárd Mezőváros és Nagyközség iratai 1736–1886. 0,52 ifm.

Szentgotthárd Nagyközségi Jegyzőség iratai 1890–1950. 4,25 ifm.

A Szentgotthárd egykori mezőváros, később nagyközség iratait is tartalmazó fond és a nagyközségi jegyzőség iratai egy helyen található. Az 1910-es népszámlálás alkalmával 22%-os német anyanyelvi arányt mutató település korábbi nemzetiségi viszonyairól jó képet mutat, hogy kis mennyiségű irataiban mások mellett a fennmaradt tanácsulési jegyzőkönyvek (1834–1842; 1864–1877) is német nyelven íródtak. 1946-ban 80 személyt telepítettek Németországba.

A jegyzők elnöki és közigazgatási iratain, ill. nyilvántartásokon, költségvetéseken, számadásokon, kataszteri birtokíveken stb. kívül itt vannak a nagyközségi képviselő-testület jegyzőkönyvei is 1890 és 1950 között.

VaML V. K 79. Vasszentmihályi Körjegyzőség iratai 1895–1950. 0,92 ifm.

A Szentgotthárdi járásba tartozott Vasszentmihályi körjegyzőségben három érintett település Alsórönök (55%) (1950-től Rönök), Nemesmedves (98%) (1922-ig Németújvári járásban, amelynek egyetlen Magyarországon maradt településeként annak elméleti székhelye); Vasszentmihály (6%) található. 1946-ban Alsórönökről 442, Nemesmedvesről 210, Vasszentmihályról 15 személyt telepítettek Németországba. A körjegyzők közigazgatási iratain, ill. a nyilvántartásokon, költségvetéseken, számadásokon, kataszteri birtokíveken stb. kívül itt vannak a községi képviselő-testületi jegyzőkönyvek is: Alsórönök (1925–1948), Nemesmedves (1924–1950), Vasszentmihály (1925–1950).

Alsórönökhöz ld. még V. K 61.

VI. AZ ÁLLAMIGAZGATÁS TERÜLETI SZERVEI

VaML VI. 103. VI. Kataszteri Helyszínelési Felügyelőség iratai 1850–1944. 15,2 ifm.

a) Általános iratok (csak segédletek) 1909–1944.

b) Műszaki iratok (ld. XV. 1. c kataszteri térképek) 1850–1919.

VaML VI. 401. Szombathelyi Államépítészeti Hivatal iratai 1854–1950. 63,79 ifm.

a) Főnöki iratok 1888–1944. 0,72 ifm.

b) Állami iratok 1862–1931. 2,95 ifm.

c) Megyei iratok 1882–1931. 2,16 ifm.

d) Általános iratok 1883–1950. 43,9 ifm.

e) Műszaki iratok 1854–1947. 14,06 ifm.

Az 1850-es évekbeli előzményekkel rendelkező hivatalt, az 1877-ben kiadott XXIV. tc. elfogadása után alakították meg Vas vármegyében is. Az 1878. január 1-től működő intézmény legfőbb feladata a közösségi – állami, vármegyei, városi és községi – költségvetésből finanszírozott beruházások felügyelete volt.

A fond legértékesebb része az e) állag, amely ugyan leginkább utak és a velük kapcsolatos tereptárgyak építéseinek dokumentumait tartalmazza, de mindezek mellett olyan, ma is magyarországi vagy ma már Burgenlandban, ill. Szlovéniában található települések, mint pl. Karácsfa (ma Hagensdorf im Burgenland), Árokszállás (ma Grafenschachen), Városszalónak (ma Stadtschlaining) templomainak; Felsőőr, Seregháza, Felsőszőlők iskoláinak terveit, költségvetéseit is őrzi.

VaML VI. 502. Vas Vármegye Tanfelügyelőségének iratai 1869–1947. 38,18 ifm.

a) Elnöki iratok 1874–1948 0,5 ifm.

b) Általános iratok 1869–1948. 37,43 ifm.

c) OM iratok 1942–1944. 0,25 ifm.

Lásd: BKMÖL VI. 502. Az 1869-ben megalakított tanfelügyelőség, az első években Kőszeg központtal működött, és akkoriban Sopron vármegye iskoláira is kiterjedt a jogköre. Az 1870-es évek közepén, Vas vármegyére szűkített hatásköre mellett költözött Szombathelyre, ahol megszűnéséig székhelyét tartotta. Az összes helyi közoktatási intézményre kiterjedő iratanyag b) állagában megtalálhatók az elcsatolt területeken fekvő települések iskoláinak tanulóiról és pedagógusairól készített statisztikák, az újonnan épített tantermek tervei és költségvetései, stb. is.

Az 1869-től 1921-ig tartó időszak iratanyagának fő részét a községek betürendjébe sorolt rész alkotja, amelyhez csatlakoznak az államsegélyekkel, építkezésekkel, javadalmazásokkal stb. kapcsolatos kisebb gyűjtemények. Fennmaradtak ugyanakkor az említett részhez tartozó iktató- és mutatókönyvek is, amelyek áttekintése az esetleges hiányok részleges feltárására alkalmas. Iktatási rend szerint sorolt anyag található 1910-től, s ez a mutató- és iktatókönyvek alapján kutatható. Figyelemmel kell lenni ugyanakkor az 1910 és 1921 közötti évekre, amely korszakban esetlegesen mindkét említett rendszerben található irat.

VII. A JOGSZOLGÁLTATÁS TERÜLETI SZERVEI

Lásd: BFL VII.

VaML VII. 1. Szombathelyi Királyi Törvényszék iratai [1760] 1872–1950 [1954]. 176,8 ifm.

- a) Elnöki iratok 1874–1950. 9,76 ifm.*
- b) Fegyelmi ügyek iratai 1872–1948. 0,79 ifm.*
- c) Polgári és peren kívüli iratok 1872–1914. 49,61 ifm.*
- d) Hitbizományi iratok 1760, 1872–1948. 9,66 ifm.*
- e) Úrbéri ügyek iratai 1807, 1850–1932. 20,73 ifm.*
- f) Büntető peres iratok 1872–1914. 32,36 ifm.*
- g) Polgári és büntető peres iratok 1914–1950. 53,89 ifm.*
- h) Cégbíróság [1850] 1914–1944 [1949]. 44,27 ifm.*
- i) Kényszeregyezési és csődügyek iratai 1930–1931. 0,02 ifm.*

Az 1872. január 1-től működő törvényszék hatásköre eleinte Vas vármegye hét járásbíróságának területére terjedt ki. Ezek közül témánk szempontjából említést érdemlő a Felsőöri és a Kőszegi járás. 1876-ban, a Szentgotthárdi Királyi Törvényszék felosztásakor a Szentgotthárdi, a Németújvári és a Muraszombati járásbíróságok is ide kerültek.

Jelentős és különleges források találhatóak a fondban. Például az úrbéri peres ügyek állaga, amely a hosszan elnyúló birtokrendezéseknek az 1870 utáni évtizedekre áthúzódó részét őrzi. A bíróság társas és egyéni cégeket nyilvántartó jelentős állagában, a cégbíróság irataiban, a 19. századi, többségében németek lakta közösségek vállalkozásai évtizedeken keresztül német nyelvet használtak hivatalos irataikban is. Mindez érvényes volt az alapító okiratokra, éves mérlegekre, beszámolókra is. Ilyen az egyéni cégek között a 399. sz. alatti Pinkafői Községi Hitelpénztár (ma Pinkafeld, Ausztria) iratai, amelynek alapszabályait németül fogalmazták, mérlegeit és beszámolóit 1914-ig két nyelven jelentették meg. Az Ausztriához került településeken folyamatosan továbbműködő vállalkozások iratanyaga ugyanakkor, az ottani hivatalba került.

VaML VII. 2. Szentgotthárdi Királyi Törvényszék iratai 1872–1876. 0,86 ifm.

- a) Elnöki iratok 1873. 0,12 ifm.*
- b) Polgári és peren kívüli iratok 1872–1876. 0,62 ifm.*
- c) Büntető peres iratok 1872–1876. 0,12 ifm.*

Az 1872-ben, Vas vármegyében másodikként létrehozott, de mindössze négy évig működő, törvényszéknek a Szentgotthárdi, a Németújvári és Muraszombati járásbíróságok területén volt hatásköre. Irataiban, a környéken nagyobb számban élő nemzetiségiek okán a polgári perekkel kapcsolatos hagyatéki ügyekben német nyelven íródott végrendeletek is találhatóak. 1876-ban megszüntették, területét a Szombathelyi Királyi Törvényszékhez csatolták.

VaML VII. 3. Kőszegi Járásbíróság iratai [1856] 1872–1949. 51,1 ifm.

- a) Elnöki iratok (Üres állag.)*
- b) Általános iratok 1862, 1872–1914. 0,93 ifm.*
- c) Telekkönyvi iratok 1856–1944. 43,91 ifm.*
- d) Polgári és peren kívüli iratok 1867, 1872–1914. 1,3 ifm.*
- e) Büntető peres iratok 1872–1911. 0,13 ifm.*
- f) Polgári és büntető peres iratok 1915–1949. 4,83 ifm.*

Lásd: BKMÖL VII. 4. A Kőszegi Járásbírósághoz sok németek által lakott település tartozott 1922-ig. A peres iratok közül – különösen a korai években – sok keletkezett német nyelven. A bíróság mellé rendelt telekkönyvi hivatal irataiból az elcsatolt területekre eső községek anyagát átadták az illetékes ausztriai hivataloknak, de annak Kőszeg várossal foglalkozó része így is értékes forrás, főleg, mivel a korai iratok jó része német nyelven íródott, de a későbbiekben is mutat értékeket az ottani német nemzetiségieknek tekinthető polgárokkal kapcsolatban.

VaML VII. 5. Szentgotthárdi Járásbíróság iratai [1852] 1872–1949. 48,49 ifm.

- a) *Elnöki iratok 1873–1949. 8,42 ifm.*
- b) *Polgári peres iratok 1863, 1872–1914. 4,23 ifm.*
- c) *Telekkönyvi iratok 1865, 1930–1950. 2,11 ifm.*
- d) *Polgári peren kívüli iratok 1852, 1872–1914. 11,23 ifm.*
- f) *Büntető peres iratok 1868, 1872–1914. 19,72 ifm.*
- g) *Polgári és büntető peres iratok 1915–1949. 0,24 ifm.*
- h) *Bírói végrehajtoi főkönyvek 1943–1946. 0,02 ifm.*

Ahogy a Kőszegi Járásbíróság esetében, úgy ennél a szervnél is megtörtént a községeket érintő iratátadás az 1922-ben történt elcsatolás után. Szentgotthárdon a telekkönyvi hivatal anyagában azonban nem sikerült a tökéletes szétválasztás, ezért töredékesen több, ma Ausztriában található községhez kapcsolódó irat is megtalálható benne, természetesen az előbbieken már említett, ma is Magyarországhoz tartozó, korábban német nemzetiségiek által is lakott helységek iratanyagával együtt.

VaML VII. 6. Szombathelyi Járásbíróság iratai 1872–1949 [1953]. 67,72 ifm

- a) *Elnöki iratok. 0,01 ifm.*
- b) *Polgári peres iratok 1872–1914. 0,39 ifm.*
- c) *Telekkönyvi iratok 1891–1949 [1953]. 61,89 ifm.*
- d) *Polgári peren kívüli iratok 1872–1914. 0,66 ifm.*
- e) *Büntető peres iratok 1872–1914. 0,13 ifm.*
- f) *Polgári és büntető peres iratok 1915–1949. 4,64 ifm.*

Az első évtizedek iratai között a mai Burgenland egyes községeit érintő perek is találhatóak. A telekkönyvi hivatal iratai viszont csak a mai Magyarországhoz tartozó településeket fedik le.

VIII. INTÉZETEK ÉS INTÉZMÉNYEK

Lásd: BFL VIII.

VaML VIII. 52. Kőszegi Bencés Rendi Gimnázium iratai 1689–1948. 7,56 ifm.

Az 1677-ben alapított katolikus felekezeti gimnáziumot története során a jezsuita, a piarista és a bencés rend szerzetesei vezették. A városból és környékéről érkezett a tanulók többsége, de elsősorban a nemesi származású tanítványokon keresztül hatóköre kiterjedt Zalától Sopron vármegyéig. A 19. század második feléig, már csak a nyelvkörnyezet miatt is folyamatosan erős volt a németoktatás, de az 1850-es években tanítási nyelve teljesen a német volt, s a magyar nyelvet csak második nyelvként taníthatták. A középiskolai rendszer osztrák mintájú átalakításakor csökkentették hatról négyosztályosra, 1908-ig algimnázium volt, majd nyolcosztályos, érettségít adó főgimnáziumként működött, amely a város anyagi támogatását is élvezte. Akkoriban vette fel az uralkodó, Ferenc József nevét, amelyet 1945-ig viselt. 1948-ban államosították.

A jezsuita korszaktól kezdve vezetett név-, majd az ezt váltó anyakönyveken kívül a bencés korszakból fennmaradtak az iskola működésével kapcsolatos iratok is, amelyekhez iktatókönyvek csatlakoznak. 1840 előtt latin, az 1850-es években német, ezen kívüli időszakokban magyar nyelven végezték az adminisztrációt.

VaML VIII. 53. Szentgotthárdi Állami Vörösmarty Gimnázium 1893–1950. 1,62 ifm.

Az 1893-ban algimnáziumként létrehozott, állami alapítású és fenntartású iskola az 1902/1903. tanévtől alakult át nyolcosztályos, érettségít is adó intézménnyé. 1924-től reálgimnáziumi tantervvel dolgozott. Vörösmarty Mihály nevét 1947-ben vették fel.

Tanulói elsősorban helyből és a közvetlen környékről iratkoztak be, így a közeli nemzetiségek által lakott helységekből is. Iratanyagában elsősorban a túlnyomó részt kitevő anyakönyvek az értékes források.

VaML VIII. 115. Kőszegi Városi Főtanoda iratai 1850–1877. 0,18 ifm.

Az iskola alapításának ideje egyelőre ismeretlen. A valamikori kéttanítós, magyar és német iskolamesterrel működő városi iskola, a 18. század végén a Ratio Educationis által követelteknek megfelelően alakult ún. normális iskolává. A 19. században három osztályfokon tanítottak fiúkat és külön épületben leányokat, többségében katolikus felekezetű gyermekeket, mert az evangélikusok az 1780-as évek közepén külön tanintézeteket alapítottak. A 19. század közepéig a harmadik osztály elvégzése volt a feltétele a helyi gimnáziumba való felvételnek.

Iratai csak az 1850 utáni időszakról maradtak fenn. Közöttük német nyelven vezetett tantestületi jegyzőkönyv, beiratkozási naplók, tandíj befizetési könyv stb. található.

VaML VIII. 116. Kőszegi Ág. Ev. Elemi Iskola iratai 1903–1927. 0,59 ifm.

Az 1868. évi népiskolai törvény alapján létrehozott elemi iskolát a helyi evangélikus egyházközség tartotta fenn. Iratanyaga, amely kizárólag anyakönyvekből, haladási és mulasztási naplókból áll, csak 1903-tól maradt meg. Erre az időre már nemcsak az adminisztráció, hanem a tanítás nyelve is magyar volt, bár kiegészítő nyelvként még 1909-ben is használták a németet.

Az evangélikus iskolák 1876 előtti iratai a Kőszegi Evangélikus Egyházközség levéltárában találhatóak.

VaML VIII. 117. Kőszegi R. K. Elemi Fiúiskola iratai 1872–1948. 0,86 ifm.

Lényegében a volt városi főtanoda helyét vette át a katolikus elemi iskola, amely 1870-ig fiú és leányiskola is volt. A tanítás nyelve csak 1887-től lett minden tárgyban magyar.

Az iratanyag anyakönyvekből és haladási és mulasztási naplókból áll.

VaML VIII. 125. Szentgotthárdi R. K. Elemi Iskola 1898–1920. 0,14 ifm.

A szentgotthárdi iskola előmeneteli és mulasztási naplói mellett ugyanilyen köteteket találunk a Rábakethelyi R. K. Elemi Népiskolából (1902–1911) is.

VaML VIII. 162. Felsőrönöki R. K. Elemi Iskola 1901–1921. 0,15 ifm.

Anyaga: előmeneteli és mulasztási naplók 1901 és 1921 között. Egy-egy évfolyam törzskönyv és osztálykönyv.

VaML VIII. 221. Rábafüzesi Elemi Iskola 1920–1921. 0,01 ifm.

Anyaga mindösszesen a fent említett iskolaév összevont 1-2. osztályának előmeneteli és mulasztási naplója.

VaML VIII. 233. Szakonyfalui R. K. Elemi Iskola 1910–1920. 0,08 ifm.

Anyaga: előmeneteli és mulasztási naplók 1910 és 1920 között.

VaML VIII. 273. Kőszegfalvi R. K. Elemi Iskola iratai 1885–1949. 0,25 ifm.

Az 1820-as években hozták létre az 1713-ban a Német Birodalomból beköltözött telepesek által épített Svábfaluban (Schwabendorf, 1896-tól Kőszegfalva) az első egytanítós iskolát. Ezt 1868-ban alakították elemi iskolává. A 19. század utolsó éveitől itt is a magyar lett a tanítás nyelve, de természetesen a németet a városrész lakosságának anyanyelve miatt soha nem tudták teljesen mellőzni.

Az iratanyagban található anyakönyveket, haladási és mulasztási naplókat ebben az időszakban már itt is csak magyar nyelven vezették.

VaML VIII. 287. Vasszentmihályi R. K. Elemi Iskola 1900–1948 [1956]. 0,25 ifm.

Anyaga: előmeneteli és mulasztási naplók 1903 és 1928 között, felvételi napló 1907/1908, és anyakönyvek 1901–1903, 1937–1956.

VaML VIII. 288. Nemesmedvesi R. K. Elemi Iskola iratai 1902–1945. 0,07 ifm.

Anyaga: előmeneteli és mulasztási naplók 1902 és 1923 között, anyakönyv 1937–1945, törzskönyv 1914/1915.

VaML VIII. 326. Domonkos rendi nővérek vezetése alatt működő Kőszegi Róm. Katolikus Elemi Leányiskola iratai 1870–1948. 0,87 ifm.

A város katolikus elemi iskolájából 1870-ben szervezte ki az igazgató-plébános a leányok tanítását, amelyet attól fogva, a városba 1868-ban telepedett domonkos apácák végeztek. A Grazból érkezett nővéreknek nem jelentett problémát az akkor még többségében németül beszélő gyermekek oktatása.

Az iratanyagot képező anyakönyveket, haladási és mulasztási naplókat itt is magyarul vezették.

VaML VIII. 611. Kőszegi Rajziskola iratai 1792–1832. 0,33 ifm.

A vasárnapi iskolaként működő, főleg kézműves inasokat és mesterlegényeket oktató speciális városi kiegészítő tanfolyamot 1796-ban alapították.

Az iratanyag szinte egészében rajzokból áll, amelyeknek egy részét, a bemutatás szándékával az első rajzmester, Schubert Károly Bécsben kiadott mintakönyvekből másolta ki. A többi, a tanulók által készített és szinte minden esetben német nyelven feliratozott alkotás, többségében mesterségekhez kapcsolódó tárgyak vagy azok díszítő motívumai.

IX. TESTÜLETEK

Lásd: BFL IX. 1. A kőszegi céhek fondjainak mindegyike tartalmaz német nyelvű iratokat, vagy csak kizárólag azokból áll. Az egészen kisméretűekben a céglevelek találhatóak, a nagyobbakban jegyzőkönyvek és egyéb adminisztrációs anyagok is lelhetők.

VaML IX. 1. Kőszegi Bérkocsis Céh iratai 1836. 0,01 ifm.

VaML IX. 2. Kőszegi Bognár Céh iratai 1627. 0,01 ifm.

VaML IX. 3. Kőszegi Csapó Céh iratai 1762. 0,01 ifm.

- VaML IX. 4. Kőszegi Csizmadia Céh iratai 1684, 1728, 1762. 0,02 ifm.**
- VaML IX. 5. Kőszegi Fazekas Céh iratai 1710. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 6. Kőszegi Fésűs Céh iratai 1828–1870. 0,11 ifm.**
- VaML IX. 7. Kőszegi Gombkötő Céh iratai 1672, 1722. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 8. Kőszegi Kalapos Céh iratai 1618. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 9. Kőszegi Kádár Céh iratai 1726, 1834. 0,03 ifm.**
- VaML IX. 10. Kőszegi Kerékgyártó Céh iratai 1663, 1677. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 11. Kőszegi Kovács Céh iratai 1603. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 12. Kőszegi Kőműves és Ács Céh iratai 1672–1871. 0,04 ifm.**
- VaML IX. 13. Kőszegi Lakatgyártó Céh iratai 1679, 1782–1872. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 14. Kőszegi Mészáros Céh iratai 1528, 1643, 1737, 1770. 0,03 ifm.**
- VaML IX. 15. Kőszegi Molnár Céh iratai 1726. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 16. Kőszegi Ötvös Céh iratai 1739. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 17. Kőszegi Pék Céh iratai 1791, 1670, 1710. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 18. Kőszegi Posztós Céh iratai 1650, 1817–1861. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 19. Kőszegi Puskaműves Céh iratai 1653. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 20. Kőszegi Szabó Céh iratai 1619, 1750, 1798, 1853–1870. 0,05 ifm.**
- VaML IX. 21. Kőszegi Szappanos Céh iratai 1795, 1834. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 22. Kőszegi Szűcs Céh iratai 1696, 1731. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 23. Kőszegi Timár Céh iratai 1712. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 24. Kőszegi Varga Céh iratai 1612, 1640, 1650. 0,03 ifm.**
- VaML IX. 25. Kőszegi Vászonszövő Céh iratai 1661. 0,01 ifm.**
- VaML IX. 26. Kőszegi Zsinórkészítő Céh iratai 1812–1871. 0,02 ifm.**

VaML IX. 27. Pinkafői Szűcs Céh iratai 1688–1863. 0,1 ifm.

A ma Ausztriában fekvő Pinkafeld, egykori mezővárosban működött céh, két keménytáblás kötetéből (Meisterbuch és Protokoll) álló fond teljesen német nyelvű.

VaML IX. 28. Rohonci Kádár Céh iratai 1687–1874. 0,02 ifm.

A rohonci (ma Rechnitz, Ausztria) kádárok céhébe belépő és onnan felszabaduló segédek nyilvántartása, két német nyelvű, keménytáblás kötetben.

VaML IX. 29. Rohonci Mészáros Céh iratai 1709–1878. 0,21 ifm.

A Rohonci Mészáros Céh ügyvitelére, szervezeti életére vonatkozó iratokból áll a fond. Szegődési-, szabadulókönyvek, mesterkönyvek és a társaság gazdálkodásával összefüggő számadások, mind német nyelven.

VaML IX. 30. Rohonci Szabó Céh iratai 1764–1869. 0,06 ifm.

A két kötetből álló iratanyag a Rohoncon bejegyzett mesterek lajstroma német nyelven.

VaML IX. 34. Szentgotthárdi Fazekas Céh iratai 1738–1884. 0,03 ifm.

A fondban két jegyzőkönyvi kötet (Protokoll) található német nyelven.

VaML IX. 35. Szombathelyi Ács Céh iratai 1773–1872. 0,1 ifm.

A három kötet (Lehrjung Buch, Auflag Buch és Protokoll) mindegyike német nyelvű.

VaML IX. 36. Szombathelyi Egyesült Bognár és Kovács Céh iratai 1765–1873. 0,1 ifm.

A fond négykötetnyi anyagából három (Protokoll 1851–1853, Gesellen Buch 1765–1873, Meister Buch 1812–1852), túlnyomóan német nyelven íródott.

VaML IX. 37. Szombathelyi Kötélgyártó Céh iratai 1779–1857. 0,05 ifm.

A két kötetet (Einpfang und Aufgabs Register és Meister Buch) német nyelven vezették.

VaML IX. 38. Szombathelyi Kovács és Patkolókovács Céh iratai 1756–1873. 0,06 ifm.

A kovácsok közösségéhez későbbiekben csatlakoztak a helybeli bognárok is. Három kötetükbe (Meister Buch, Auflag Buch, Gesellen Buch), az utolsó évek kivételével, német nyelven jegyezték be.

VaML IX. 40. Szentgotthárdi Vegyes Céh iratai 1784–1872. 0,02 ifm.

Az egykori Szentgotthárdi Cisztercita Apátság iratai közül előkerült és onnan elkülönített, a szentgotthárdi mesterekhez szegődött inasok szerződéseit és felszabadítását igazoló bejegyzéseket tartalmazó kötet német nyelven íródott.

VaML IX. 41. Szombathelyi Ötvös és Lakatjártó, Csiszár és Szíjjártó Céh iratai 1510–1871. 0,04 ifm.

A legkorábbi ismert szombathelyi céhtársulat az ötvös, amely szabályzatát a zágrábiaktól szerezte. A fond anyagában 17–18. századi mester-, szegődés- és számadáskönyvek találhatók és későbbi, főleg az 1800-as évekből származó vegyes iratok találhatók. Ahogy a többi céhes irategyüttes, ez is töredékes. Egy része német nyelvű.

VaML IX. 43. Vas Vármegyei Szappanfőző Céh 1813–1858. 0,04 ifm.

A fond egyetlen kötetből, a céh jegyzőkönyvéből (Handwerks-Protokoll der Seifensieder Zunft in dem Eisenburger Comitát) áll.

VaML IX. 44. Vegyes céhiratok 1473–1887. 0,4 ifm.

A Vas Megyei Múzeumok Igazgatóságától átvett iratanyag rendezésekor keletkezett fondban gyűjtötték össze a más céhekhez be nem osztható, önállóan fondot nem alkotó töredékeket. Benne

elkülönítették a vándorkönyveket, különböző jegyzőkönyvi kivonatokat, artikulusokat, számadásokat stb. Egy dobozba a helységekhez köthető iratokat betűrendben gyűjtötték ki. Benne olyan ma Ausztriához tartozó településekről található irat, mint pl. Alsóór (ma Unterwart), Borostyánkő (ma Bernstein), Monyorókerék (ma Ebereu), Léka (ma Lockenhaus) stb.

VaML IX. 49. Kőszegi Asztalos Céh (Kőszegen) 1632. 0,01 ifm.

VaML IX. 207. Kőszegi Járási Ipartestület (Kőszegen) 1886–1950. 3,05 ifm.

Lásd: BFL IX. 211. Az iratanyag első része az 1885-ben alapított Kőszegi Ipartestület jegyzőkönyveiből és nyilvántartásaiból áll. Utóbbiakban a tanonc- és segédnyilvántartások, s a munkakönyv lajstromok találhatóak. Az 1932. évi VIII. tc. által előírt új feltételek miatt – mivel az előírtnál kevesebb taggal rendelkeztek – fel kellett oszlatni és a járásra kiterjesztetten kellett újjáalakítani az ipartestületet. Ekkor átvették a városi adminisztráció anyagát is. Az ügykezelés a továbbiakban sem változott. Fontos része az iratanyagnak az úgynevezett tanoncszerződések, éves megoszlásban kezelt gyűjteménye.

X. EGYESÜLETEK, (TÖMEG)SZERVEZETEK, PÁRTOK

Lásd: BFL X.

VaML X. 215. Kőszegi Lövész Egylet (Kőszegen) 1871–1874. 0,03 ifm.

A minden bizonnyal az egykori egyesületi elnöktől, gr. Festetics Elektől fennmaradt iratok az egyes lövészeti versenyekre beszerzett anyagok számláiból, ill. a tagdíjak banki elhelyezésének igazolásaiból állnak. Ezek, mivel az egyesületnek helyben vásároltak be, kivétel nélkül német nyelvűek.

VaML X. 219. A Kőszegi Casino Egyesület iratai 1860–1884. 0,01 ifm.

Az 1833-ban alapított és az 1880-as évek második feléig működő Kőszegi Olvasó Egyesület (Günser Casino Verein), vagy helybeli közkeletű nevén „Úri kaszinó”, bár tagságának többsége, vezetékneve alapján, magyarnak tekinthető, adminisztrációját végig két nyelven, magyarul és németül vezette. Anyagában névsorok, szerződések, aláíróívek találhatóak.

VaML X. 220. Kőszegi Katolikus Jótékony Nőegylet 1866–1948. 0,33 ifm.

Az 1866-ban alapított, hivatalosan 1948-ban megszüntetett, a helybeli szegényeket felkaroló társaság jegyzőkönyveit 1914-ig, elszámolásait még néhány évig német nyelven vezette. Csekély terjedelme ellenére szinte teljes képet ad az egyesület sok évtizedes működéséről.

XI. GAZDASÁGI SZERVEK

Lásd: BFL XI.

VaML XI. 3. Szentgotthárdi Kaszagyár iratai 1892–1949. 13,86 ifm.

A Szentgotthárdi Első Magyar Kasza és Sarlógyárat az ausztriai Mondsee-ből Magyarországra érkezett br. Josef Wieser (1853–1918) hozta létre 1902-ben. 1921-ben fiai, Kurt és Friedrich

részvénytársasággá alakították. Az államosítás után is folyamatosan működött, egészen 2001-ig. A szakmunkásokat 1920-ig főleg Ausztriából szerződtették, majd ezután kezdtek a környékbeli munkaerőre támaszkodni.

Az iratok nagyobb része a gyár működtetésével kapcsolatos levelezésekből áll, amelyek közül a br. Kurt Wieser által frottak és a hozzá érkezettek zömmel német nyelvűek. (Jogutódjai: Szombathelyi Mezőgazdasági Gépgyár XXIX. 3., Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Gépgyár XXIX. 15., RÁBA.)

VaML XI. 9. Kőszegi Czeke és Hohenberg Ágyterítőgyár (Kőszegen) 1856–1948. 3,18 ifm.

A kőszegi Czeke és a bécsi Hohenberg családok által 1927-ben alapított gyár iratain kívül Czekéék családi és üzleti iratai is megtalálhatók a fondban. Évszázados kőszegi jelenlétük alapján közöttük a német volt az általános közvetítő nyelv, amelyet még az 1940-es években is használtak levelezésükben.

VaML XI. 24. Kőszegi Rónai Nyomdavállalat (Kőszegen) 1911–1951. 0,2 ifm.

A kőszegi Rónai (eredetileg Feigl) család az 1860-as évek elejétől folyamatosan foglalkozott nyomdászattal. A névmagyarosító legidősebb fiú által 1881-től működtetett, majd 1886-tól tulajdonolt, az apja cégével évtizedekig konkurens, nyomda iratai között fontos forrás a Kőszeg és Vidéke (1881–1939) ill. a Günser Zeitung (1882–1938) hetilapok 1910-es évekbeli előfizetési jegyzékeinek kötete, amelyeket ráadásul német nyelven vezettek. A többi irat zömében 1945 utáni.

VaML XI. 202. Kőszegi Takarékpénztár (Kőszegen) 1844–1948. 1,18 ifm.

a) Iratok 1844–1944. 0,65 ifm.

b) Mérlegek 1844–1943. 0,26 ifm.

c) Pénztárkönyvek, nyilvántartások 1844–1938. 0,27 ifm.

A Vas vármegyében elsőként alapított, 1844-től működő pénztár Kőszeg város, sőt egy időben az egész megye legsikeresebben működő banki jellegű vállalkozása volt. A személyzet és a város polgárainak túlnyomó nyelvhasználata miatt a 19. század utolsó harmadáig könyveiket és adminisztrációjukat német nyelven vezették.

VaML XI. 604. Szentgotthárdi Cisztercita Apátság Uradalma 13. sz. – 1949. 9,98 ifm.

a) Az Uradalom úriszéke előtt lefolytatott polgári perek 1730–1790. 0,37 ifm.

b) Az Uradalom úriszéke előtt lefolytatott polgári és büntetőperek iratai 1687–1847. 1,03 ifm.

c) Jobbágyvagyonleltárak és osztály levelek 1729–1781. 0,13 ifm.

d) Az uradalom „hiteleshelyi” tevékenységének jegyzőkönyvei, jobbágyok szerződéseinek osztálylevelei, birtok és hagyatékbecslések 1744–1848. 2,37 ifm.

e) Uradalmi jobbágyárvák pénztári számadáskönyvei 1771–1848. 0,39 ifm.

f) Urbéri és gazdasági iratok 1718–1864. 3,38 ifm.

g) Községbírói számadások 1813–1846. 0,52 ifm.

h) Vegyes iratok 1675–1883. 0,52 ifm.

i) Gazdasági iratok 1743–1950. 1 ifm.

j) Erdőgazdasági iratok 1878–1949. 0,2 ifm.

k) Tervrajzok é. n. 0,07 ifm.

A Franciaországból érkezett ciszterci szerzeteseket III. Béla király 1183-ban birtokadományokkal telepítette le Szentgotthárdon. A barátok feladata a keresztény hit terjesztése és az abban való elmélyedés mellett, az éppen akkor megszűnőben levő gyepléves rendszer gyéren lakott, de hatalmas területeinek termelésbe vonása is volt. A török időkben működése szünetelt, csak 1734-ben alakult

újjá, amikor III. Károly az ausztriai heiligenkreuzi apátságnak adományozta a birtokokat. 1878-ban választották le az osztrák rendtartománytól, és ekkortól, egészen 1950-es megszüntetéséig a magyarországi ciszterciekhez tartozott.

Az apátság jobbágyfalvai közé tartozott egykor, a most Ausztriában található: Badafalva (ma Weichselbaum), Ercsenye (ma Henndorf im Burgenland), Gyanafalva (ma Jennersdorf), Köröstyén (ma Krieselstein), Nagyfalva (ma Mogersdorf), Pocsfalva (ma Rosendorf), Horvátfalu (ma Kroboteck), Lapincsolaszi (ma Wallendorf), Raks (ma Rax), Németlak (ma Deutsch Minihof). Ezen települések történetének, lakosságuk összetételének, gazdasági viszonyainak tanulmányozásához felbecsülhetetlen források találhatók, pl. a községbírói számadásokban, az úrbéri és gazdasági iratok állagaiban.

XII. EGYHÁZI SZERVEZETEK, INTÉZMÉNYEK

VaML XII. 1. Vasvár–Szombathelyi Székeskáptalan Hiteleshelyi Levéltára 1212–1874. 43,11 ifm.

- a) Jegyzőkönyvek 1536–1874. 11,11 ifm.*
- b) Minutae expeditae 1551–1850. 14,37 ifm.*
- c) Minutae inexpeditae 1551–1850. 3,82 ifm.*
- d) Statutoriae 1542–1850. 4,74 ifm.*
- e) Litterae ecclesiasticae et familiares 1212–1753. 0,64 ifm.*
- f) Litteralia instrumenta 14–20. sz.. 7,08 ifm.*
- g) Metales 1130–1755. 0,38 ifm.*
- h) Testamentales 1562–1846. 0,5 ifm.*
- i) Vegyes kötetek 1549–1700. 0,47 ifm.*

A minden bizonnyal a 12. század második felében már Vasváron működött Szent Mihály Társaskáptalant, amely hiteleshelyi szerepet is betöltött, az 1580. évi XX. tc. utasítására költöztették a töröktől kevésbé veszélyeztetett Szombathelyre. 1777-ben, az önálló Szombathelyi Egyházmegye létesítéskor lett székeskáptalan.

Anyagát századokon keresztül őrizték a székesegyház sekrestyéje felett kialakított levéltári helyiségben. 1944-ben a hiteleshelyi anyagot vidékre szállították és biztonságba helyezték, ezért ezt nem, de a magánlevéltárat nagyobb pusztítás érte, az 1945. március 4-én zajlott bombatámadásnál. Az 1950. évi 29. tvr. rendelkezésének megfelelően anyaga 1958-ban a Szombathelyi Állami Levéltárba, a VaML jogelődjéhez került. A fond, főleg annak e–g) állagaiban található a legtöbb Mohács előtti, országosan is nyilvántartott oklevél, a Szombathelyen őrzöttek közül. A c) állagban a beiktatási parancsok feljegyzéseiben, a családok között nem kis számban akadnak német hangzású nevek, pl. Althan, Ankerraiter, Niderlein, Stettner stb. Az iratanyag túlnyomó része jól mutatózott.

XIII. CSALÁDOK

VaML XIII. 2. Körömdi herceg Batthyány család iratai 1740–1773. 0,12 ifm.

A hatalmas Batthyány-birtokok csak kisebb gyűjteménye ez az irategyűttes, de benne található a Rohonci Uradalom 1740 és 1773 közötti német nyelvű összeírásai, amelyek jelentős forrásai a Nyugat-Magyarország gazdaságtörténetének és az ott lakóknak.

VaML XIII. 5. Chernel–Miske család iratai v. Chernelházi Chernel család iratai 1840–1943. 1,58 ifm.

Az eredetileg Sopron vármegyei köznemesi család a 18. század második felében került Kőszegre, ahol a Dunántúli Kerületi Tábla bíráiként a hivatalviselő nemesek kétlaki életét élték. Legnevezetesebb tagjai voltak: Chernel Kálmán történész, Chernel István ornitológus és br. Miske Kálmán régész. Házasság révén kapcsolódtak a gr. Festetics és a br. Miske családokhoz. Részben ezen kapcsolatok révén is kerültek nagyobb számban német nyelvű levelek, naplók is az iratok közé, de a család minden tagja rendszeresen használta, akár második anyanyelvként is a németet.

VaML XIII. 11. Gr. Erdődy Gyuláné született Széchenyi Emília iratai 1912–1938. 0,13 ifm.

Az iratanyag a kőszegi múzeum közvetítésével került a VaML-ba, éppen ezért feltételezhető, hogy a Kőszegen elhunyt gr. Erdődy Tamás (1886–1931) hagyatékának részét képezte. Ebből kerülhettek kiemelésre édesanyja, Széchenyi Emília (1866–1928) személyes iratai és levelezése. A magyar főnemesi család szinte minden tagja németül írt, közülük is kiemelendők Tamás fiának, IV. Károly király szárnysegédjének hozzá írt levelei.

VaML XIII. 22. Lukinich család iratai 1565–1872. 0,65 ifm.

Nagy Iván szerint a Lukinich család Sopron vármegyei ősökkel rendelkezett, ennek kapcsán is került német nyelvkörnyezetbe. Ennek jele a 18. századi gazdasági iratokban található német nyelvű levelezés.

VaML XIII. 23. A kőszegi Meiszner család iratai 1938–1948. 0,12 ifm.

A váci születésű, de sebesülése és nyugdíjazása után, angol feleségével Kőszegen letelepedett Meiszner Dénes (1881–1951?) huszárszázados irataiban gr. Lubinszky János irodalmi munkássága német nyelvű.

VaML XIII. 24. A taródházi Mikos család iratai 1590–1884. 0,52 ifm.

Tősgyökeres Vas vármegyei nemesi család; legnevezetesebb tagja Mikos László (1750–1838), aki a bárói címet szerzett. Mikosszéplakon, ill. a mellette épített mikosdpusztai kastélyban rendezkedett be a 19. században. Az 1700-as években családi kapcsolatba kerültek olyan, főleg nyugat-magyarországi protestáns családokkal, mint a Szeremley, Stettner stb., akiknek levelezésében és családi irataikban sok német nyelven íródott is található.

VaML XIII. 26. Miske–Gerstenberger család iratai 1811–1950. 1,1 ifm.

A család ilyen néven való említése az osztrák lovagi címmel rendelkező reichsegyi Gerstenberger János (1852–1940) és br. Miske Irma házasságától vált szokásossá. Közös gyermeküket, Jenőt (1886–1945) adoptálta édesanyjának József nevű bátyja. Ennek kapcsán nyert bárói címét és a két címet a Vas vármegyei főispáni titkár, későbbi varsói követségi tanácsos 1918-ban egyesíttette.

A család osztrák gyökerei miatt a levelezésük természetesen német nyelven folyt. Ebben a fondban található még br. Miske Irma második férjének, hornai Gerbert Károly ezredesnek, a kőszegi katonai alreáliskola parancsnokának több irata is, aki szintén német anyanyelvű volt.

VaML XIII. 29. Roszeneki báró Roszner család iratai 1745–1951. 3,17 ifm.

Az osztrák származású, Magyarországon 1817-ben nemességet és bárói címet is elfogadtató család ezen ága, a gr. Zichyék Jakabházán lakó ágával kötött házasság révén került Vas vármegyébe.

Az iratok nagy része br. Roszner Józsefhez (1836–1905) és feleségéhez Zichy Karolinához (1842–1914) köthető, melyeknek német nyelvű anyaga, érdekes módon, túlnyomó részben a Zichy rokonság levelezése.

VaML XIII. 30. Zichy család levéltára 1779–1961. 1,17 ifm.

A gróf Zichy család oroszvári főágazata vázsonyi ágazatának lébenyszentmiklósi ága Vas vármegyei birtokainak központját és saját elsődleges lakását a Szentgotthárd melletti jakabházi kastélyban tartotta. Közülük legjelentősebb pályát Zichy Károly és gr. Festetics Júlia Hermann nevű fia (1814–1880) járta be, aki Vas vármegye egyik vezető ellenzéki-jéből és 1848-as nemzetőr parancsnokságától 1864-ig eljutott, Magyarország Ferenc József császár által kinevezett udvari kancellárságáig. Közben volt Vas vármegye kormánybiztosa (1851–1852), elnöke (1852–1853), a Nagyvárad Helytartósági Osztály alelnöke (1853–1859), ugyanezen beosztásban volt Sopronban (1859–1860), Vas vármegye főispáni helytartója és Kőszeg szabad királyi város királyi biztosa (1861–1864). Feleségével Szegedy Karolinával (1817–1892) közös gyermekeik közül Hermann (1848–1903) a körmendi kerület országgyűlési képviselőjévé választották. Karolina lányuk br. Roszner József felesége lett, ezért rájuk és a család más tagjaira vonatkozó adatok találhatóak a Roszner család irataiban is (ld. XIII. 29.).

A családtagok levelezésén kívül, Zichy Hermann kancellár hivatali iratai is többségükben német nyelvűek.

VaML XIII. 38. Tuczentaller és Csatay család iratai 1742–1919. 0,51 ifm.

A felvidéki eredetű, 16. századig bizonyíthatóan nemességgel rendelkező Tuczentaller család a 19. század közepén került Vas vármegyébe. Az első áttelepedő Tuczentaller Lajos mérnök (1832–1903), aki először az Esterházy család lékai uradalmában, majd Kőszeg városában kapott állást. Az iratok nagyobb része Gyula nevű öccsére vonatkozik, aki 1883-ban kapott engedélyt nevének Csatayra való változtatására. Fia, Csatay Lajos (1886–1944) katonatiszt.

A család levelezésének, főleg a felvidéki rokonokhoz kapcsolódó, 19. századi része német nyelvű.

VaML XIII. 63. Freyberger család (Kőszeg) iratai 1799–1941. 0,04 ifm.

A 19. század elején már Kőszegen élt, német nemzetiségű család bőrkikészítéssel foglalkozott, majd a 20. század elején Freyberger Sándor szappanfőző műhelyt vásárolt. Ezután felhagyva a tímársággal szappangyártásból, ill. bőrkereskedésből tartotta el családját. A kőszegi közéletben is jelentős szerepet vállalt, pl. a katolikus hitközség német anyanyelvű tagozatának vezetőjeként. Halála után az üzletet Ferenc fia vette át, aki Szabadváryra magyarosította vezetéknevét. Ő 1942 és 1944 között a háborús igényekre alapozva nagy szappan- és gliceringyárat épített a városban.

Az iratanyag főleg a család anyagi ügyeivel kapcsolatos levelekből, számlákból, nyugtákból, végzésekből, váltókból áll, amelyet a rendezés során készített időrendi jegyzék alapján lehet kutatni.

VaML XIII. 66. Pusch–Váry család (Kőszeg) iratai 1841–1947. 0,02 ifm.

A kőszegi Pusch család a 19. század végén Ausztriából, Bécsből költözött Kőszegre; Pusch Károly és felesége sz. Kratochwill Mária két gyermekükkel telepedett le. P. Károlyné évtizedeken keresztül elnöknőként vezette a Kőszegi Katolikus Jótékony Nőegyletet. A felnőttkort egyedül megélő Erzsébet 1945-ben kötött házasságot Váry (1935-ig Weixlgärtner) Tivadar nyugállományú ezredessel.

Az iratanyag a két családot érintő, személyes adatokat tartalmazó okmányokból áll, amelyet a rendezés során készített időrendi jegyzék alapján lehet kutatni.

VaML XIII. 68. Waisbecker család (Kőszeg) iratai 1822–1925. 0,02 ifm.

Az 1820-as években a Német Birodalomból Kőszegre költözött Waisbecker Henrik kereskedő leszármazottai közül dr. Waisbecker Antal orvos, dr. Waisbecker Antalné sz. Szovják Emília és Waisbecker Jenő népfelkelő százados hagyatékával kapcsolatos, ill. néhány más, családi jellegű iratot tartalmazó fond.

XIV. SZEMÉLYEK

VaML XIV. 3. Fűgh Károly kőszegi városi aljegyző iratai 1794–1890. 0,13 ifm.

Fűgh Károly (1841–1921) német eredetű, de a 17. század eleje óta biztosan a városban élő, régi kőszegi, magyar nemességet szerző polgári család leszármazottjaként, jogi végzettséget szerzett. Kőszeg város aljegyzőjeként (1864–1867) kezdte pályáját, a későbbiekben a Kőszegi járás főszolgabírája, a kőszegi kerület országgyűlési képviselője (1875–1878), Kőszeg város polgármestere (1878–1889) volt. Városvezetői időszakának legfontosabb eredményei: a Kőszeg-Szombathely helyi érdekű vasútvonal kiépítése és a kőszegi magyar nyelvű sajtó megteremtése.

VaML XIV. 13. Krauthauf sárvári kereskedő iratai 1830–1847. 0,27 ifm.

A Sárvárhoz köthető, ismeretlen életrajzú kereskedő üzleti iratai és könyvei is kizárólag német nyelven íródtak.

VaML XIV. 14. Küzdi Aurél cisztercita rendtag iratai 1873–1941. 0,12 ifm.

Küzdi Aurél (szül. Kern; Budapest, 1866 – Porva, 1951) német anyanyelvű hivatalnokcsaládban született. A cisztercita rend egri gimnáziumának matematika és fizika tanára, 1938 és 1941 között igazgatója. 1912 és 1927 között a budapesti Bernardinum noviciusmagisztere, 1927-től 1933-ig igazgatója.

A család tagjainak egymás közötti levelezése szinte kizárólag német nyelven folyt.

VaML XIV. 30. Sághegyi F. Medárd gyűjteménye 1633–1973. 4,12 ifm.

a) A Kőszegi R. K. Plébánia anyakönyveinek cédula katalógusa 1633–1960. 3,64 ifm.

b) Személyes iratok 1633–1971. 0,48 ifm.

Az egykori bencés szerzetes, aki a rend feloszlatása után is Kőszegen maradt, a plébánián végzett munkája mellett feldolgozta az ott található, 1633-tól vezetett anyakönyveket. Az általa készített cédulakatalógusban, betűrendbe besorolva megtalálhatók az adott személyekre vonatkozó kereszteselési, házassági és halálozási adatok. Mivel Kőszeg egészen a 17. század végéig túlnyomóan protestáns lakosságú város volt és az 1780-as évek közepéig nem különítették el a felekezeti bejegyzéseket, fontos forrásai ezek nemcsak a katolikus, hanem az evangélikus felekezetűekkel foglalkozó kutatóknak is. A b) jelű állagban nem kizárólag személyes jellegű iratok találhatóak, hanem az említett anyakönyvekből végzett család- és foglalkozástörténeti gyűjtések is.

VaML XIV. 38. Lukács János ügyvéd iratai 1852–1862. 2,35 ifm.

A korszak hivatalosan kötelező német nyelvű levelezése, de az ügyfelek nagyobb része is német anyanyelvű volt, így az iratanyag túlnyomó része németül íródott.

VaML XIV. 49. Nagy László ügyvéd iratai 1850–1864. 0,13 ifm.

A korszakban hivatalosan kötelezővé lett a német nyelvű levelezés, de mivel az ügyfelek nagyobb része egyébként is német anyanyelvű volt, így a fond szinte csak németül íródott iratokból áll.

XV. GYŰJTEMÉNYEK

VaML XV. 1. VaML térképeinek gyűjteménye 1850–1919. 155,56 ifm.

a) Törzsgyűjtemény (T 1–468) 18–21. sz. 22,7 ifm.

b) Úrbéri (U 1–747) ?? 93,7 ifm.

c) VI. sz. Kataszteri Helyszínelési Felügyelőség Műszaki iratok (K 1–315) 1850–1932. 39,16 ifm.

A térképek legkorábbi részét – amelyek a vármegye hivatalainak működése közben keletkeztek – 1945-ben sajnos jelentős károsodás érte. Ezeket egészítették ki az úrbéri megváltások idején keletkezett, a vitás kérdések eldöntésében segédkező, ill. az új állapotokat rögzítő térképek sorozataival. Utolsóként pedig idecsatolták a pénzügyigazgatóság földadó osztálya által készített kataszteri térképek szelvényeivel és irataival együtt, amelyeket később a VI. sz. Kataszteri Helyszínelési Felügyelőség vett át és onnan került levéltárba.

Az a) és b) állagban többnyire a településeken használt nyelvnek megfelelően írták le a térképeken használt általános és egyedi elnevezéseket. Ezek az iratok digitális formában is kutathatók.

A c) állagban az anyag településekként betűrendben található. Ezen belül szerepel az 1850-ben készült határleírás, az első kataszteri felmérés Parzellen Protocoll (1856–1860), s ugyanehhez a térképek. Ezek német nyelvűek. 1910-ig itt kerültek elhelyezésre a kataszteri telekkönyvek, birtokív összesítések. Az 1856–1860 közötti felmérés térképei digitalizált formában is megjelentek.

Irodalom:

Vas megye az első kataszteri felmérés térképein 1856–1860. Elektronikus dokumentum. Budapest, 2006.

XVII. NÉPHATALMI ÉS KÜLÖNLEGES FELADATOKRA LÉTREJÖTT BIZOTTSÁGOK

VaML XVII. 36. Kőszegi Nemzeti Bizottság iratai 1947–1949. 0,12 ifm.

Lásd: BKMÖL XVII. 4. Az 1946. április 16-tól egészen 1949. április 3-ig működő bizottság tagjait pártok és tömegszervezetek delegálták, feladata a képviselőtestület munkájának segítése, véleményezése és ellenőrzése volt. A testület 1946 során többször foglalkozott a németek kitelepítésével is. 1947 szeptemberétől mind személyi összetétele, mind hatásköre változott. Ezután átvette a város életének teljes körű irányítását.

Irataiban a bizottság üléseinek jegyzőkönyvei és az ehhez tartozó iratok találhatóak.

VaML XVII. 403. Kőszegi Járási Igazoló Bizottság iratai 1945–1947. 0,88 ifm.

Lásd: BFL XVII. 401 és BKMÖL XVII. 401. A Kőszegen felállított két bizottság közül az első iktatószám alapján, a második az igazolandók nevének betürendjében gyűjtötte az iratokat. Mutatókönyv azonban mindkettőnél található.

VaML XVII. 405. Szentgotthárdi Járási Igazoló Bizottság iratai 1945–1947. 1,09 ifm.

Az igazolandók nevének betürendjében található az iratok.

XXI. MEGYEI TÖRVÉNYHATÓSÁGOK ÉS TÖRVÉNYHATÓSÁGI JOGÚ VÁROSOK

VaML XXI. 1. Vas megye főispánjának iratai 1945–1950. 4,74 ifm.

a) Elnöki iratok 1945–1950. 1,36 ifm.

b) Általános iratok 1945–1949. Ld. IV. 401. b)

Lásd: BKMÖL IV. 401. A főispáni poszt jelentőségének csökkenését mutatja, hogy az elnöki iratokban évente alig néhány tíz iktatott irat található. Nagyobb rész foglalkozik a közellátás irányításával. Az általános iratok átkerültek a IV. fondfőcsoportba, de itt említjük, mivel kitelepítésekkel kapcsolatos iratok ebben is találhatóak.

VaML XXI. 2. Vas Megye Törvényhatósági Bizottságának iratai 1945–1949.

Ld. IV. 403. a–c)

VaML XXI. 4. Vas Megye Törvényhatósága Központi Választmánya iratai 1945–1950. 7,68 ifm.

A IV. fondfőcsoportban már ismertetett feladatkörű választmány egészen 1950-ig, az új alkotmányban és az 1950. évi I. tc.-ben, az úgynevezett tanács törvényben kifejtett, alapjaiban megváltoztatott választási rendszer bevezetéséig ellátta feladatát.

Anyagában a települések betürendjében megtalálhatók az 1945., 1947.; 1949. és 1950. évi (tanácsi) választásokhoz kapcsolódó választói névjegyzékek, ill. a még értékesebb forrásnak számító, választási jogból különböző okokból kizártak jegyzékei.

VaML XXI. 5. Vas megye alispánjának iratai 1945–1950.

Lásd: BKMÖL IV. 402 és XXI. 4. és VaML IV. 405. a–c. Ebben az iratanyagban is található adatok a németek kitelepítésének végrehajtásáról.

XXIV. AZ ÁLLAMIGAZGATÁS TERÜLETI SZERVEI

VaML XXIV. 201. Vas Megyei Földhivatal 1945–1950 (1952). 39,04 ifm.

a) Elnöki iratok 1945–1950. 0,12 ifm.

b) Általános iratok (benne: földigénylő bizottságok) 1945–1950 (1952). 30,02 ifm.

c) Ingatlan-felajánlások 1949–1950. 0,28 ifm.

d) Ingatlanforgalmi iratok 1949–1950. 0,9 ifm.

e) Földbérlet Fellebbezési Bizottság 1948–1950. 0,48 ifm.

f) Telepítésügyi Különbizottság (Szentgotthárd) 1945–1948. 2,04 ifm.

g) Tervrajzok 1945–1950. 5,2 ifm.

Lásd: BKMÖL XXIV. 201. A Vas Megyei Földhivatalnak ez a csak töredékben átvett anyaga az 1945 és 1950 közötti időszakra terjed ki. Témánk szempontjából fontos része a földigénylő bizottságok (a állag) mellett az ingatlan felajánlások (b állag egy része) iratai is. Az első az 1945-ben földhöz juttatottakról szolgáltat adatokat úgy, hogy közvetve kiderül az is, hogy kiktől és milyen okból elvett területeket adtak át. A második pedig a rendszer által elvártnál nagyobb ingatlanokon gazdálkodók „önkéntes” lemondásait mutatja, a fojtogató adóterhek, vagy akár az internálás-kitelepítés elkerülése okán. Az f) állagban található az 1946 után kitelepített német nemzetiségűekkel és hátramaradt birtokaikkal foglalkozó iratok. A Szentgotthárdi járás területéről, a korábban felsorolt (V. K. 6, 7, 15, 61, 73, 79.) települések mellett néhány dokumentumban itt szerepel még: Apátistvánfalva, Csörötnek, Gasztony, Gödörháza, Kercaszomor, Kerkáskápolna, Magyarlak, Magyarszombatfa, Óriszentpéter, Rátót, Szalafő. Mindezeket túl egydoboznyi anyagban Kőszeg és Kőszegfalva is megtalálható.

Irodalom:

Zielbauer György: Adatok és tények a magyarországi németiség történetéből (1945–1949). Budapest, 1989.